

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra ústavního práva

AMNESTIE A MILOST – KOMPARATIVNÍ POHLED

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Jiří Hřebejk

Diplomantka:
Barbora Gybasová
5. ročník

Datum vypracování práce:
28. srpna 2008

Prohlášení o původnosti:

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

Barbora Štěpánková

OBSAH:

1	Úvodem	1
2	Amnestie a milost	3
2.1	Pojmy amnestie a milost	3
2.2	Abolice, agraciace a rehabilitace	4
2.3	Rozdíly mezi amnestií a milostí.....	5
3	Historie.....	7
4	Amnestie a milost v České republice.....	9
4.1	Historické ústavní úpravy	10
4.1.1	Prozatímní ústava.....	10
4.1.2	Ústavní listina z roku 1920	12
4.1.3	Doba nesvobody, Protektorát Čechy a Morava	14
4.1.4	Ústava 9. května 1948.....	17
4.1.5	Ústava z roku 1960	18
4.1.6	Ústavní zákon z roku 1968	20
4.2	Ústava České republiky	23
4.2.1	Trestněprávní zakotvení.....	25
5	Komparace jednotlivých ústav	31
6	Některé problémy spojené s institutem milosti a amnestie v České republice..	34
6.1	Bezdůvodnost žádosti o milost	34
6.2	Milost jako absolutní právo prezidenta.....	35
6.3	Abolice.....	36
6.4	Absence pojmu milost	36
7	Amnestie a milost v zahraničí.....	38
7.1	Evropské státy.....	38
7.1.1	Belgie.....	38
7.1.2	Dánsko	38
7.1.3	Finsko.....	38
7.1.4	Francie	39
7.1.5	Irsko	39
7.1.6	Itálie	39
7.1.7	Německo	40
7.1.8	Nizozemí.....	40
7.1.9	Portugalsko	40
7.1.10	Rakousko	40
7.1.11	Řecko	41
7.1.12	Slovensko.....	41
7.1.13	Španělsko	41
7.1.14	Švédsko	42
7.1.15	Spojené království Velké Británie a Severního Irska	42
7.2	Jiné země.....	42
7.2.1	Jihoafrická republika.....	42
7.2.2	Spojené státy americké	43
7.2.3	Írán.....	44
7.3	Komparace	44
7.4	Shrnutí.....	46
8	Závěr	49
	Příloha č. 1 Ukázka žádosti o milost prezidentu republiky	51
	Příloha č. 2 Ukázka amnestijního rozhodnutí.....	52
	Seznam použitých pramenů.....	55

9	Summary	58
10	Klíčová slova (The Key words):	60

Seznam zkratk:

- Prozatímní ústava** - zákon č. 37/1918 Sb., ze dne 13. listopadu 1918, o prozatímní ústavě
- TŘ (trestní řád)** - zákon č. 141/1960 Sb., ze dne 29. listopadu 1961, o trestním řízení soudním (trestní řád)
- TZ (trestní zákon)** - zákon č. 140/1961 Sb., ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon
- Ústava České republiky (Ústava)** - ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. prosince 1992
- Ústavní listina** - zákon č. 121/1920 Sb., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky
- Ústava 9. května** - ústavní zákon č. 150/1948 Sb., ze dne 9. května 1948, Ústava Československé republiky
- Ústava z roku 1960** - ústavní zákon č. 100/1960 Sb., ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky
- Ústavní zákon**
Ústavní zákon z roku 1968 - ústavní zákon č. 143/1968 Sb., ze dne 27. října 1968, o československé federaci
- ZSVM** - zákon č. 218/2003 Sb., ze dne 25. června 2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

1 Úvodem

Nad platným právem existují určité vyšší principy, které někdy nazýváme právem přirozeným (*ius naturale*)¹. Právo přirozené, jeho vznik a existence jsou nezávislé na vůli státu či státních společenství; je věčné a nezměnitelné.² Zákony v sobě běžně přirozenoprávní principy odrážejí. Myslím si, že obsah institutů amnestie, a tím spíše milosti se řadí k těmto vyšším principům, neboť v sobě zahrnuje akt odpuštění, kterým lze změnit nevratné legitimní rozhodnutí státních orgánů. Zákony nemyslí na všechny situace, které mohou ve společnosti či životě člověka nastat, proto je takovýchto institutů zapotřebí – aby existovala možnost, jak napravit přílišnou tvrdost zákona, či zmírnit následek chyby justičního aparátu.

Milost, jež v sobě odráží akt slitování, milosrdenství, odpuštění a provází lidstvo od samého počátku, je v některých právních odvětvích analogií k institutu zmírnění tvrdosti zákona (u nás lze nalézt např. v právu sociálního zabezpečení či právu finančním – možnost odpustit penále), kde je na úvaze zmocněného orgánu státu, zda povinnému subjektu promine splnění povinnosti uložené rozhodnutím jiného (hierarchicky nižšího) státního orgánu. Milost může také být poslední možností pro člověka, jehož uvěznění vzniknou škodlivější následky (např. dopad na závislé třetí osoby na tomto člověku), než udělením milosti.³

Amnestie (hromadná milost) má poněkud jiný charakter a slouží i k jiným účelům – například uvolňuje zatížený státní aparát a věznice, stimuluje společnost, pojí se s významnými daty, jejichž charakter je oslavován i aktem odpuštění.⁴ Amnestie je historicky tradiční prerogativou směřující ke zmírnění tvrdosti zákona a vyhrazenou panovníkovi, který amnestii uděloval nejčastěji v souvislosti s počátkem své vlády, tj. s nástupem na trůn.⁵

Amnestii a milost jsem si pro svou diplomovou práci vybrala z důvodu svého zájmu o ústavní i trestní právo a také proto, že jsem se již při své skromné právní praxi v advokátní kanceláři setkala s žádostí o milost jako posledním řešením situace, která nepříznivě ovlivňovala životy několika lidí.

¹ Přirozené právo je doktrína, která tvrdí, že jsou zde od přirozenosti dané právní principy, které platné právo nesmí pomínout, má-li zůstat právem, nikoliv pouhým legalizovaným bezprávím - <http://iuridictum.pecina.cz/w/jusnaturalismus>

² Gerloch, A.: Teorie práva. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, str. 18

³ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 19 – 22, 28

⁴ Tamtéž. str. 22

⁵ <http://iuridictum.pecina.cz/w/Amnestie>

Problematika amnestie a milosti v sobě zahrnuje hledisko ústavně i trestně právní, rovinu politickou i filozofickou. Ve své práci volím (jak již vyplývá z názvu) komparativní pohled. Naskytla se mi řada možností, co vlastně srovnávat - například srovnávat amnestii a milost jako takové, zvolit komparaci z hlediska historie, či komparaci zahraničních právních úprav s naší právní úpravou.

V následující kapitole vysvětluji pojmy amnestie a milosti a jejich formy - agraciaci, abolicí a rehabilitaci. Jelikož posouzení forem amnestie a milosti v zahraničí, je velmi obtížné a těžko se generalizuje, vycházím zde především z české právní úpravy. Jsou zde uvedeny i rozdíly samotných institutů amnestie a milosti tak, jak jsou patrné v našem státě.

Ve třetí kapitole je k nalezení stručný nástin historického vývoje institutů. Je patrné, že formy individuální či hromadné milosti jsou známy už z doby před naším letopočtem a potřeba odpuštění provází lidstvo dodnes.

Čtvrtá kapitola pojednává o ústavním vývoji amnestie a milosti v samostatném Československém a Českém státě. Zajímala jsem se o to, jak byla amnestie a milost vyjádřena v jednotlivých platných ústavách na našem území, a které orgány mohly do řízení zasahovat ať již doporučením nebo spolupodpisem prezidenta rozhodnutí. K tomu přidávám i informace o trestních řádech a postupu při žádosti o milost. Dále podrobně rozebírám dnešní ústavní zakotvení amnestie a milosti.

Stěžejní je pátá kapitola, kde se zabývám samotným srovnáním amnestie a milosti v jednotlivých ústavách. Kapitola obsahuje pro lepší přehlednost srovnávací tabulku.

V šesté kapitole se věnuji problémům, které jsou u nás spojené především s institutem milosti. Kritizována je příliš široká pravomoc prezidenta v této oblasti, abolicie jako institut, který údajně nekoresponduje s principem rovnosti nebo právem na spravedlivý proces. Dalším nedostatkem je například absence pojmu milost v Ústavě České republiky.

Sedmá kapitola je exkurzem do zahraničních úprav amnestie a milosti. Pro srovnání jsem vybrala několik evropských států, dále Spojené státy americké, Jihoafrickou republiku a Írán. Snažila jsem se být stručná, a přesto neopomenout stěžejní informace o každém státu. I na konci této kapitoly je tabulka, kde jsou lépe vidět rozdíly mezi jednotlivými státy.

2 Amnestie a milost

2.1 Pojmy amnestie a milost

Amnestie (z řeckého *αμνηστία* = zapomnětlivost, angl. *amnesty*, fr. *amnistie*, něm. *Amnestie*) je hromadné prominutí trestů za trestné činy, vztahující se souborně na neurčitý počet adresátů. „*Povšechná její účinnost může ovšem být učiněna závislou na splnění určitých podmínek, rovněž jako z ní mohou učiněny býti výjimky, např. v příčině určitých osob nebo těch, kdož určitým způsobem (jako náčelníci apod.) zločinu se účastnili.*“⁶

Amnestie je rozhodnutím o hromadném prominutí trestu spojeným se zahlazením odsouzení (rehabilitací) pro trestný čin, pro který byl trest uložen (agraciace), a obvykle rovněž rozhodnutí, aby se trestní stíhání v případech, na které amnestie dopadá, nezahajovalo, nebo pokud bylo zahájeno, aby se v něm nepokračovalo (abolice). Některé jazyky, např. angličtina, rozlišují mírnější formu amnestie, jejíž součástí není zahlazení odsouzení; v takovém případě se hovoří o tzv. *clemency law*.⁷

Milost (angl. *pardon, reprieve*, fr. *pardon*, něm. *Begnadigung*) je v širším slova smyslu (v trestním právu) každé zmírnění nebo prominutí trestu ustanovené v zákoně; v užším a vlastním smyslu však jen takové zmírnění a prominutí trestu, které se nezakládá na důvodech obsažených v samém zákoně. Milost je akt individuální, určený konkrétní osobě. Uděluje se na žádost, kterou obvykle podává obviněný nebo jeho příbuzní.⁸ Bývá udělována nezávislou mocí – prezidentem (Řecko, Indie, Irsko, Itálie, Česká republika), monarchou (Belgie, Dánsko, Španělsko), generálním guvernérem (Kanada), parlamentem (Švýcarsko) nebo vládou (Švédsko). V udělování milosti nebývá tato nezávislá moc obvykle nijak omezena. V souvislosti s institutem milosti lze také hovořit o odpuštění, analogii zmírnění tvrdosti zákona, anebo dokonce o kategorickém imperativu tam, kde selhaly všechny opravné mechanismy a pojistky trestního řízení - i justice sama.⁹

Právo milosti patří k výjimce ze všeobecné aplikace trestních norem svěřené ústavou vysloveně hlavě státu. Jsou známé i názory, že udílení milosti je výkonem vládní moci, do jejíž diskrece náleží stíhání pachatele trestných činů a zajišťování

6 Ottova encyklopedie obecných vědomostí - heslo amnestie (viz. <http://encyklopedie.seznam.cz>)

7 <http://iuridictum.pecina.cz/w/Amnestie>

8 Ottova encyklopedie obecných vědomostí - heslo milost (viz. <http://encyklopedie.seznam.cz>)

9 Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 19, 69 - 73

výkonů trestů, a která může od těchto oprávnění či povinností upustit. Proti tomuto názoru se namítalo, že pravomoc ve věcech trestních nemá dispozitivní povahu. Dále jsou známy i názory, že udělení milosti je aktem moci soudcovské, ovšem tyto byly neopodstatněné, protože výkon soudcovské moci v trestní oblasti závisí na aplikaci platných právních předpisů. Právo udělit milost spočívá v tom, že právo, které bylo anebo, které by bylo nalezeno, se pro daný případ neuskuteční. Důvody bývají většinou humanitární. Milost se dělí na tyto druhy: milost individuální, milost hromadná (tedy amnestie), milost prominutím právoplatného trestu (agraciace), milost zahlazením trestu (rehabilitace) a milost nezahájením či nepokračováním v trestním řízení (abolice). Mezi uvedenými druhy jsou možné kombinace.¹⁰

2.2 Abolice, agraciace a rehabilitace

Jak amnestii, tak milost lze udělit formou abolice, agraciace či rehabilitace. Institut abolice znamená nařízení, aby se trestní řízení nezahajovalo nebo se v něm nepokračovalo. Zahrnuje v sobě tedy zánik stíhatelnosti i trestnosti činu.¹¹

Abolice je namístě v případě, že je trestní stíhání příliš tvrdé, tam, kde chybí instituty, které by umožnily samotnému systému vyrovnat se s neúměrně tvrdými dopady trestní spravedlnosti, nedokonalostí trestního systému a jeho nespravedlností. Například prezident Václav Havel uděloval milost formou abolice, i pokud chtěl dát najevo svůj názor o nesmyslnosti a nepatřičnosti trestního stíhání v konkrétním případě. Dále se abolice uděluje lidem, jejichž zdravotní stav je tak špatný, že by je trestní stíhání mohlo ohrozit na životě. V takových případech byla dokonce abolice navrhována či doporučována státními zástupci, soudci a někdy i policií.¹² Abolice je v současné době nejvíce napadanou formou udělování milosti u nás.¹³

Agraciace je prominutí či zmírnění uloženého trestu, ne však i následků trestu. Prominutí může být podmíněčné. Udělování milosti či amnestie formou agraciace bývá nejčastěji motivováno sociálním (humanitárním) důvodem – nemoc, těhotenství atd.

¹⁰ Šín, Z.: Ústavní oprávnění prezidenta republiky udělovat milost. Právní rádce, č. 10, 1995, str. 7

¹¹ Pavlíček, V., Hřebejk, J.: Ústava a ústavní řád České republiky, Svazek I.: Ústava České republiky – komentář, Praha, Linde, 1994, str. 151

¹² Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 110 - 111

¹³ Viz kapitola 6 - Některé problémy spojené s institutem milosti a amnestie v České republice

Z důvodu justičního omylu bývají milosti formou agraciace uděleny jen velmi málo.¹⁴ Obdobně jako u abolic, může být udělení milosti touto formou vyjádřením názoru na systém trestní spravedlnosti, nebo reakcí na trestněprávní trendy v naší legislativě (např. odklon v trestním řízení). Motivací pro milost formou agraciace může být v individuálním případě i bezpředmětnost či zbytečnost výkonu trestu, pokud již k nápravě došlo, nebo také žádost poškozeného či zájem třetích osob – obvykle nezletilých dětí. Nejčastěji promíjeným trestem je trest odnětí svobody, jeho zbytek či část a pak rovněž trest vyhoštění. Velmi zřídka jsou promíjeny tresty peněžité.¹⁵

Rehabilitace je prominutím nebo zmírněním následků odsouzení. Účinkem takového zahlazení odsouzení je, že se odsouzený pokládá za osobu bezúhonnou, pokud tomu nepřekáží jiné, dosud nezahlazené odsouzení. Se zahlazením odsouzení může být spojeno prominutí trestu nebo zbytku trestu. Žádosti o udělení milosti rehabilitací jsou ojedinělé. Většinou se jedná o osoby, jimž záznam v trestním rejstříku brání v nějaké činnosti.¹⁶

2.3 Rozdíly mezi amnestií a milostí

Amnestii se někdy říká hromadná milost, což indikuje hlavní rozdíl mezi těmito dvěma instituty. Amnestie se vztahuje na neurčitý počet adresátů, což bývá skupina pachatelů daného trestného činu či činů, nebo odsouzení s nevykonanými tresty určitého rozsahu a charakteru. Milost je oproti tomu aktem individuálním, kde se přihlíží ke konkrétním okolnostem případu a k osobě žadatele – jeho rodinným poměrům, záznamům v trestním rejstříku, atd. U amnestie vyniká spíše její regulační charakter, kdy lze těžko posoudit okruh osob, jež se účastní amnestie, kdežto u milosti je to spíše charakter zmírňující, humanitární.

Dalšími rozdíly mezi těmito dvěma instituty jsou také forma aktu, jímž se udělují, publikace a u nás v současnosti též kontrasignace.

Amnestie a milost jsou v Ústavě České republiky odlišně formulovány.¹⁷

Rozhodnutí o amnestii (počínaje amnestií z 9. května 1960) se od roku 1960 v České republice vždy uveřejňuje ve Sbírce zákonů, rozhodnutí o milosti je

¹⁴ Zákonnou pojistkou bývá tradičně systém opravných prostředků – řádných i mimořádných. Ukázalo se, že vedle ústavní stížnosti, stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva sem patří i milosti (viz. Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, Str. 140 – 141, 160 – 178)

¹⁵ Tamtéž. str. 140 – 142, 28

¹⁶ Srov. Tamtéž. str. 243 -244

¹⁷ Viz kapitola 4.2

rozhodnutím neveřejným a oznamuje se prostřednictvím soudu, či jiného věcně příslušného orgánu činného v trestním řízení výhradně adresátu milosti nebo žadateli o milost, pokud je tato osoba rozdílná od adresáta.¹⁸ Například také ve Francii se rozlišovalo mezi amnestií a milostí podle toho, že milost (pouze agracií) mohl od roku 1871 udělovat prezident, amnestii (agracií, abolicí i rehabilitací) byla vyhlášena zákonem. Rozhodoval o ní parlament.¹⁹

Dalším podstatným rozdílem je, že k vyhlášení amnestie je potřeba kontrasignace předsedy nebo jím pověřeného člena vlády, kdežto udělování individuální milosti kontrasignaci nepodléhá. Jsou země, kde podléhají kontrasignaci oba akty (Belgie), a také naopak takové, kde není kontrasignace potřebná ani u jednoho z těchto aktů (Dánsko).

¹⁸ Marečková, L.: *Milosti*, Praha, Academia, 2007, str. 55

¹⁹ Pavlíček, V.: *O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice*. In: Musil, J., Vanduchová, M.: *Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 154

3 Historie

Formy zásahů hlavy státu či jiného vrcholného orgánu do průběhu trestního řízení a do vykonatelných rozhodnutí trestního soudnictví prostřednictvím hromadného či individuálního odpuštění následků těchto rozhodnutí, mají hluboké kořeny v dávné minulosti.²⁰ Jednou z nejstarších zmínek je blíže časově neurčený záznam, vytesaný na tzv. Stéle vyhnanců v egyptském Karnaku. Na této stéle je dle PhDr. Miroslava Vernera, CSc., našeho uznávaného egyptologa, vytesán záznam o amnestii poskytnuté Amonovým veleknězem egyptským vyhnancům v oáze Charta. Dle tehdejších zákonů byla amnestie potvrzena Amonovým orákulem v Thébách (Vésetu).²¹

Agraciační i aboliční zásahy do trestního řízení byly známy také v právu římském v době republiky i císařství (např. *abolitio generalis publica*²²). Používaly se při příležitosti různých veřejných slavností.

Institut milostí má dávný původ v monarchiích, v době, kdy panovník ve svých rukou soustřeďoval i nejvyšší moc soudní.²³ V pozdním středověku souviselo toto právo udělovat milost či hromadnou milost (amnestii) spjata s teorií suverenity panovníka a s jednotou jeho svrchované moci. V této souvislosti se v literatuře připomíná názor J. Bodina, že moc odpouštět tresty je čtvrtým znakem svrchovanosti (jelikož panovník v sobě v té době mimo soudní moci soustřeďoval i zákonodárnou a výkonnou moc). Na další vývoj měla výrazný vliv Velká francouzská revoluce a události v Evropě. Spolu s přirozenoprávní teorií, suverenitou lidu a pojetím dělby moci J.J. Rousseaua, podle kterého právo udílet milost a odpouštět trest daný zákonem a uložený soudem, má ten, kdo stojí nad zákonem a soudcem a toto právo není i tak zcela jasné a mělo by se užívat jen ojediněle. Přišlo pojetí konstituční, kdy panovník byl podřízen zákonu a tím byly ovlivněny jeho zásahy do moci soudní. Ve Francii se rozlišovalo mezi amnestií a milostí a od roku 1871 mohl udílet milost prezident, kdežto amnestie, o níž rozhodl parlament, musela být vyhlášena zákonem. V Rakousku v roce 1848 po porážce revoluce, byla přirozenoprávní teorie a dělba moci odmítána. Císař měl právo udělovat

²⁰ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 153

²¹ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 58

²² Původně záleželo v tom, že za příležitosti nějaké veřejné slavnosti byla obžalovaným snata pouta a jejich nové spoutání bylo dovoleno jen po nové obžalobě. (<http://leccos.hu.cz/index.php/clanky/abolice>)

²³ Kantofíková, J.: K otázce prezidentských milostí. Právní fórum, 2004, č.1., str. 27

amnestii i milost. Tato jeho práva patřila v souvislosti s jeho státní funkcí mezi jeho práva výsostná.²⁴

²⁴ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 154-155

4 Amnestie a milost v České republice

Již jsem v předešlé kapitole zmiňovala, že oprávnění udělovat milost má původ, který sahá do dávné historie. V našich zemích se o jeho povaze a pojetí začalo více uvažovat v době, kdy absolutní monarchie začala přecházet k parlamentním formám státního zřízení, které byly kodifikovány v ústavách.

Obecně v monarchiích, kde zákonodárnou moc získal parlament, se stalo právo udílet milost předmětem ústavní úpravy a bylo obvykle svěřeno hlavě státu. Podobně tomu bylo i v republikách, kde státní zřízení a otázka dělby státní moci byly rovněž upraveny a obsaženy v ústavách.²⁵

Po porážce revoluce v roce 1848 odmítla rakouská ústavní teorie dělbu moci a přirozenoprávní teorii. Jako vzpomínka na období absolutní monarchie bylo právo milosti formulováno v čl. 13 základního zákona státního č. 144 ř.z. z 21. prosince 1867, o moci soudcovské: „*Císař má právo dávat amnestii, odpouštět nebo mírniti tresty od soudů vyřknuté a promíjeti účinky právní odsouzeným, s výhradou obmezení, obsažených v zákoně o odpovědnosti ministrů.*“ Toto ustanovení pak přešlo v pozmeněné podobě do Ústavní listiny z roku 1920.²⁶

Institut amnestie jako druh milosti má také svůj původ v monarchiích. V samostatném Československu byly amnestie udělovány z důvodu vnitropolitických i mezinárodněpolitických²⁷. Podněty k udělování amnestie byly po vzniku Československé republiky spatřovány v tom, že měla přispět k uklidnění obyvatelstva po mimořádných poměrech, které způsobila 1. světová válka a hospodářské krize a revoluce.²⁸

Až do Prozatímní ústavy vykonával právo udílet milost Národní výbor. Do přijetí Ústavní listiny z roku 1920 si v udílení amnestie konkuroval prezident a orgány parlamentního typu. Národní výbor vyhlásil například nařízením č. 28 z 5. listopadu 1918 značně rozsáhlou amnestií za činy spáchané do 28. října 1918 včetně. Tato

²⁵ Šín, Z.: Ústavní oprávnění prezidenta republiky udělovat milost. Právní rádce, č. 10, 1995, str. 7

²⁶ Kantořiková, J.: K otázce prezidentských milostí. Právní fórum, 2004, č. 1., str. 27

²⁷ Např. v roce 1922 byla vyhlášena amnestie v souvislosti s Trianonskou smlouvou, 7.10.1938 v souvislosti s Mnichovskou dohodou - vztahovala se na Němce, Poláky a Maďary, kteří páchali trestnou činnost proti československému státu

²⁸ Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád ČR. 1. díl – Ústavní systém, 2. vydání. Praha: Linde, 1998, str. 235

amnestie se vztahovala na trestné činy rozdílného charakteru - např. velezrada, protináboženské delikty, vyhnání plodu, a krádeže.²⁹

4.1 Historické ústavní úpravy

4.1.1 Prozatímní ústava

Zákon č. 37/1918 Sb., ze dne 13. listopadu 1918 (Prozatímní ústava) uvádí v § 10 písm. f), že prezident republiky: „...*má právo prominouti nebo zmírniti tresty i právní následky trestného činu, odsouzení nebo trestu, jakož i naříditi, aby trestní řízení nebylo zahájeno, anebo zahájené trestní řízení aby bylo zastaveno.*“ Ke všem úkonům prezidenta bylo zapotřebí spolupodpisu příslušného odpovědného člena vlády. Prozatímní ústava neupravovala odpovědnost prezidenta republiky, stanovila jen jeho trestní exempci³⁰. Při platnosti této ústavy trvalo již výše zmíněné konkurování si prezidenta a orgánu parlamentního typu (tehdy Národního shromáždění) v udílení amnestie. Národní shromáždění rozhodovalo o amnestii například podle zákona č. 299 z 28. května 1919, jímž byly zřízeny lidové soudy cenové.³¹ Prezident Tomáš Garrigue Masaryk v období platnosti Prozatímní ústavy vydal také několik amnestijních rozhodnutí (aboličních, agraciačních i rehabilitačních), například pro osoby odsouzené pro politické trestné činy nebo ty osoby, které byly poprvé trestány.

Trestní řízení bylo upraveno zákonem ze dne 23. května 1873, jímž se uvádí trestní řád č. 119/1873 ř. z. (platný ve znění postupných novel až do přijetí zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním). § 2 tohoto trestního řádu obsahoval ustanovení o aboliči: „*Veřejná obžaloba pomíjí, nařídí-li president republiky, aby pro nějaký trestný čin nebylo řízení zahajováno nebo aby zahájené řízení bylo zastaveno.*“ Dále byl významný § 411: „*Prominouti nebo zmírniti trest přísluší, pokud zákon jinak neustanovuje, presidentu republiky. Žádosti za milost nemají odkladného účinku...*“ Žádost podával odsouzený ve výkonu trestu představenému trestnice (věznice), nebo úředníkovi, který byl do trestnice vyslán na prohlídku. Představený pak žádost odeslal spolu se svým vyjádřením k chování a zdravotním stavu odsouzeného soudu, který

²⁹ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 155 - 156

³⁰ v § 9 Prozatímní ústavy: „*President republiky nemůže býti trestně stíhán.*“

³¹ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 156

rozhodl v první instanci. Soud mohl žádost zamítnout, shledal-li, že nejsou žádné důležité důvody ke zmírnění či prominutí trestu, nebo ji předložil ji se svým návrhem sborovému soudu druhé stolice (instance), který se o ní měl usnést, vyslechnout zemského prokurátora a měl opět možnost žádost zamítnout nebo ji se svým návrhem předložit ministru spravedlnosti. V případě, že o rozsudku rozhodoval Nejvyšší soud, byl mu doporučující návrh sborového soudu druhé stolice předložen, Nejvyšší soud pak vyslechl generálního prokurátora a opět mohl žádost zamítnout nebo ji odeslat ministru spravedlnosti. Proti zamítavému rozhodnutí kteréhokoli ze jmenovaných soudů (soudy první a druhé stolice, Nejvyšší soud), nebyla přípustná stížnost. § 411 pamatoval také na situace, kdy byl příslušník československého státu odsouzen před 28. říjnem 1918 soudem bývalé Rakousko-Uherské říše a tento soud ležel po vzniku samostatného státu mimo obvod Československé republiky. V tomto případě se podávala žádost o milost u soudu stejného druhu, který rozhodl v první stolici, pod jehož jurisdikci spadala odsouzenova domovská obec³². Pokud se domovská obec nedala zjistit, podávala se žádost ke sborovému soudu první stolice, v jehož obvodu bylo poslední známé bydliště odsouzence. V případě, že bydliště nebylo na území Československé republiky, podávala se žádost - byl-li odsouzen ve Vídni - ke krajskému trestnímu soudu v Praze, byl-li odsouzen jiným soudem na území bývalého Rakouského císařství - u krajského soudu trestního v Brně a pokud byl odsouzen soudem v zemích bývalé koruny svatoštěpánské³³ - u krajského soudu v Bratislavě. Při žádostech o abolicí byl stejný postup s tím rozdílem, že místo soudu žádost posuzovalo státní zastupitelství, které věc předkládalo zemskému státnímu zastupitelství a to pak ministru spravedlnosti. Žádost nezapříčiňovala přerušení řízení. Prezident či vyšší instance mohli nařídít, že žádost o milost nebo abolicí nesmí být zamítnuta, ale: „...že má být s dobrým zdáním předložena, jakož i že výkon trestu má býti odložen nebo přerušen, nebo, že trestní řízení nemá býti zatím zavedeno, nebo, že v zavedeném trestním řízení nemá býti zatím pokračováno.“ Na případ, kdy byla žádost o zmírnění, či prominutí trestu podána před nastoupením výkonu trestu pamatoval § 482. Pokud se žádost opírala o takové důležité okolnosti, jež vyšly najevo teprve po vynesení rozsudku, s výkonem trestu se posečkalo, jestli by jinak byl účel žádosti zčásti či zcela zmařen. Jelikož v této době byl jedním

³² Právní pouto fyzické osoby ke konkrétní obci, vzniklo v historických zemích r. 1849, platilo až do 9. dubna 1920, kdy byl vydán v Československé republice zákon o státním občanství.

³³ Název skupiny zemí, spojených personální unií s Uherským královstvím; skládala se z těchto tří zemí: Uherské království, Království Chorvatsko-slavonské, Fiume a její okolí (tzv. *separatum sacrae regni coronae adnexum corpus*)

z trestů i trest smrti, pamatovalo se i na milost v tomto případě v § 403: „*Rozsudky trestu smrti se vykonávají příštího rána po dni, kdy bylo odsouzenému oznámeno, že trest na něm bude vykonán, poněvadž mu nebyla dána milost.*“ Odsouzenému po oznámení o vykonání trestu smrti již nemohla pomoci ani žádost o milost podaná kýmkoli. Dále dle § 445 nebylo možno podat žádost o milost proti rozsudkům stanného soudu.³⁴

Zákon č. 117/1852, o zločinech, přečinech a přestupcích (zrušený až v roce 1950 zákonem č. 86/1950 Sb.) také obsahoval dílčí ustanovení o institutu milosti. Kupříkladu uváděl, že zločin pomíjí i prominutím. Významné bylo ustanovení § 226: „*Pokud trest vyřknutý byl prominut, má prominutí též účinky jako trest přestálý.*“ Zajímavé je i ustanovení § 529: „*Prominutí trestu, pokud ho odpustil úřad veřejný k tomu povolany, anebo žalobce, který k tomu měl právo, má stejný účinek s trestem vykonaným.*“ Toto ustanovení je v současné platné trestněprávní úpravě vyjádřeno jako souhlas poškozeného s trestním stíháním v § 163a TR.³⁵

4.1.2 Ústavní listina z roku 1920

Při koncipování ústavního práva prezidenta republiky v Ústavní listině – zákona č. 121/1920 Sb., ze dne 29. února 1920 -se při zkoumání zahraničních ústavních úprav došlo k závěru, že většina ústav vyhrazuje právo udílet amnestii i milost hlavě státu.

Udělování milosti bylo dle zprávy ústavního výboru k Ústavní listině osobním právem prezidenta republiky, které výbor označil za osobní a nepřenositelné.³⁶ V Ústavní listině bylo toto právo vyjádřeno v § 64 odst. 11 s odkazem na § 103 Ústavní listiny, jež byl zařazen do hlavy čtvrté – Moc soudcovská: „*(1)Presidentu republiky přísluší právo udílet amnestii, promíjetí nebo zmírňovati tresty a právní následky odsouzení trestními soudy, zvláště též ztrátu volebního práva do Národního shromáždění a jiných zastupitelských sborů, jakož i – s vyloučením trestných činů soukromožalobních - nařizovati, aby soudní trestní řízení nebylo zahajováno nebo nebylo v něm pokračováno. Tato práva nepříslušejí prezidentovi republiky, jde-li o*

³⁴ Náhlý soud, který má konat trestní řízení dle práva náhlého (stanného) při zločinech, které zvláště velkou měrou narušují obecný pokoj. Řízením u stanného soudu má být dosaženo odstrašujícího účinku a trest má být vykonán okamžitě a neodvolatelně. Trestní řád z r. 1873 obsahuje příslušná ustanovení v § 429. až § 446. Jako stanný soud působil sborový soud první instance složený ze 4 soudců. (<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/304254-nahly-soud>)

³⁵ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 59-61

³⁶ Pavlíček, V. a kol. Ústava a ústavní řád ČR. 1. díl – Ústavní systém, 2. vydání. Praha: Linde, 1998, str. 224

*členy vlády obžalované nebo odsouzené podle § 79*³⁷. “ Prezidentovi tedy příslušelo jak právo amnestie, tak individuální abolicie, agraciace i rehabilitace. Vládní důvodová zpráva tehdy odmítla francouzskou úpravu (kde o amnestii rozhodoval parlament) s tím, že z praktických důvodů tuto úpravu jako vzor nelze doporučit, protože byla údajně težkopádná. Uvádělo se, že právo milosti není omezeno jen na případy individuální milosti, nýbrž obsahuje i právo amnestovat hromadně. Důležité také bylo, že prezident nebyl dle § 66 Ústavní listiny odpovědný z výkonu svého úřadu a podle § 68“ „*Jakýkoli prezidentův úkon moci vládní nebo výkonné potřebuje k své platnosti spolupodpisu odpovědného člena vlády.*“ Dovožovalo se, že akty milosti všeho druhu jsou zásahem moci výkonné do moci soudní, a že jde o akt správní, kterým prezident vykonává vládní moc a jako takový musí být opatřen kontrasignací odpovědného člena vlády. Právní účinky tohoto písemného rozhodnutí nastaly dnem prezidentova rozhodnutí. Šlo o neodvolatelný akt, a již nabytá subjektivní práva nemohla být změněna. Zastávala se teorie, že k tomuto aktu vládní moci nebylo potřeba souhlasu osoby, pro niž byla milost určena. Tato osoba se nemohla milosti ani zříci a trvat na provedení trestního řízení (což je dnes možné).³⁸

Právo milosti se vztahovalo na tresty a právní následky odsouzení trestními soudy. Netýkalo se civilněprávních povinností, i když povinnosti byly uloženy výrokem trestního soudu (např. náhrada škody, náhrada nákladů trestního řízení). Trestními soudy se rozuměly také vojenské trestní soudy. Problém, zda se prezidentské milosti v praxi mají vztahovat i na věci disciplinární vyřešili teoretikové kladně, čímž došlo k extenzivnímu výkladu této pravomoci prezidenta. Zdůvodněním pro tento výklad bylo, že neexistoval žádný právní předpis, který by udělení milosti v disciplinárních věcech svěřoval jinému orgánu, proto bylo účelné v této problematice postupovat analogicky dle § 103 Ústavní listiny. Tento výklad byl přijat vládou 6. dubna 1922, pokud šlo o disciplinární tresty podle služební pragmatiky. Právo udílet milost se vztahovalo také na vojenské kázeňské záležitosti. Toto právo prezidenta ale nevycházelo z ustanovení §103 Ústavní listiny, nýbrž z jeho pravomoci vrchního velitele branné moci.³⁹

³⁷ „*Poruší - li předseda nebo členové vlády úmyslně nebo z hrubé nedbalosti v oboru své úřední působnosti ústavní nebo jiné zákony, jsou trestně odpovědní. Právo k obžalobě přísluší sněmovně poslanecké (§34). Trestní řízení provádí senát.*“

³⁸ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 156 - 157

³⁹ Štín, Z.: Ústavní oprávnění prezidenta republiky udělovat milost. Právní rádce, č. 10, 1995, str. 7

Co se týče norem trestního řádu, platil stále trestní řád č. 119/1873 ř.z. a již výše popsany postup žádostí o milost.

V období první republiky (1918 - 1938) se individuální milosti užívaly především pro přeměnu trestu smrti. Z asi 420 odsouzených tak bylo za celé období popraveno jen 20(1) lidí.

Amnestie byly vyhlášovány za prezidenta Tomáše G. Masaryka (1919 - 1938) poměrně často. Zajímavá byla například tzv. „Komunistická“ amnestie z února 1922, která měla zahladit následky nepokojů, k nimž došlo v prosinci 1920. Amnestie byly vyhlášovány u různých příležitostí (například u příležitosti nabytí účinnosti smlouvy mezi Československem a Polskem v otázkách právních a finančních, či v den desátého výročí nabytí státní samostatnosti), ale také, aby uklidnily dění ve společnosti a reagovaly na politické problémy. V třicátých letech se muselo Československo bránit před útoky nepřátel mimořádnými zákony, zejména se jednalo o sudetoněmecké hnutí a spojení s nacistickým Německem. Amnestie na tuto situaci reagovaly a delikty páchané v těchto souvislostech promíjely za určitých podmínek, které byly v těchto amnestiích uvedeny. Mezi tyto amnestie patřila například amnestie prezidenta Edvarda Beneše, ze dne 6. března 1937. Byly v ní, stejně jako u předchozích dvou amnestií prezidenta Masaryka z let 1934 a 1935, stanoveny pro ministra spravedlnosti důvody použití. Důvodem bylo například to, že stíhané osoby se činu dopustily z nerozvážnosti nebo pod vlivem jiné osoby. Ve výše uvedené amnestii z roku 1937 zmocnil prezident ministra spravedlnosti, aby žádost zamítl, v případě, že byly některým z trestných činů závažně poškozeny státní zájmy.⁴⁰

4.1.3 Doba nesvobody⁴¹, Protektorát Čechy a Morava

V období let 1939 - 45 ČSR právně nezanikla ani vytvořením samostatného slovenského státu (14. 3. 1939) ani obsazením zbytku státního území (15. 3. 1939), okleštěného již mnichovským diktátem (29. 9. 1939) a vídeňskou arbitráží. Německá okupace ale znemožnila výkon státní moci na území ČSR. V Londýně bylo

⁴⁰ Viz také Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 352 - 355

⁴¹ Pojem doby nesvobody byl založen ústavním dekretem prezidenta republiky č. 11/1944; doba nesvobody byla stanovena od 30. září 1938 (po uzavření Mnichovské dohody) do 4. května 1945 (dnem před povstáním československého lidu v Praze)

konstituováno Prozatímní zřízení Londýnské. Orgány zahraničního odboje usilovaly o obnovu ztracené ústavnosti založené Ústavní listinou.⁴²

Nedošlo sice ke změně Ústavy⁴³, nicméně mnohé pravomoci byly omezeny či fakticky neexistovaly. Cizí moc na našem území prosadila předpisy, které se svým obsahem přičily znění nebo demokratickým zásadám Ústavní listiny. Pravomoc prezidenta republiky udílet milost byla ponechána v platnosti, ale byl zde požadavek důvěry Vůdce a říšského kancléře v prezidenta.⁴⁴

Právo udílet milost bylo později samostatně upraveno ve vládním nařízení č. 389/1942 Sb. ze dne 4. listopadu 1942, o výkonu práva milosti. Prezident měl dle § 2 tohoto nařízení: právo udělovat amnestii, rozhodovat o výkonu práva milosti u trestů smrti, u trestů příslušníků vládního vojska, u jiných trestů, jestliže státní prezident výhradou⁴⁵ všeobecně či v jednotlivém případě vyslovil. Dále měl prezident právo „...promíjet a zmírňovat tresty, s jichž uložením nastaly služebně trestní právní následky stanovené vládním nařízením ze dne 18. prosince 1941, č. 82 Sb. z roku 1942, o vlivu soudního trestního řízení na služební poměr veřejných zaměstnanců a na veřejnoprávní pensijní zaopatření, jakož i promíjeti a zmírňovati těchto právních následků samých; rozhodovat o potlačení trestních řízení proti příslušníkům vládního vojska...“ a také proti jiným osobám.

Po zániku Protektorátu Čechy a Morava se obnovený řád řídil Ústavní listinou ve znění novel, jež byly přijaty do okupace.⁴⁶ Ústavní dekret prezidenta republiky o obnovení právního pořádku ze dne 3. srpna 1944 č. 11/1944 Úředního věstníku československého stanovil, že předpisy vydané v tzv. době nesvobody, nejsou součástí československého právního řádu (tzv. princip diskontinuity). I přesto umožnila československá zákonodárná moc nadále na přechodnou dobu některé předpisy z doby nesvobody používat, pokud se svým obsahem nepřičily znění nebo demokratickým zásadám Ústavní listiny. Jelikož ale byly z tohoto užívání vyloučeny i předpisy z oboru

⁴² Klíma, K.: Vývoj československé ústavy – osnova studie. In: Pocta Jánů Grónskému. Plzeň. 2008, str. 30-31

⁴³ Platné právo v Čechách a na Moravě zůstalo účinné, „pokud neodporovalo smyslu převzetí ochrany Německou říší“, dle článku XII. Výnosu Vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939

⁴⁴ Tamtéž – článek VI.

⁴⁵ Tato výhrada s účinností od 1. ledna 1943, vyhlášena vyhláškou ministra spravedlnosti, obsahovala právo udělovat milost u trestů za zločin podvodu, násilného smilstva, zprznění, smilstva proti přírodě, svedení ke smilstvu nebo kuplířství - pokud byly tyto zločiny provedeny na osobě svěřené pachateli k výchování či k vyučování, dále vyhnání vlastního plodu, přečin proti bezpečnosti života, pro činy směřující proti hlavě autonomní správy, vládě nebo členům vlády Protektorátu Čechy a Morava a pro spoluvinu na uvedených trestných činech či za pokus o některý z nich.

⁴⁶ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 62-65

soudního práva trestního a soudního řízení trestního,⁴⁷ domnívám se, že institutů amnestie a milosti se tato situace nijak výrazně nedotkla.

V tomto období byla zajímavou amnestie vydaná rozhodnutím vlády republiky Československé v čele s generálem Syrovým, ze dne 7. října 1938. Vláda tehdy vykonávala po abdikaci prezidenta Beneše funkci prezidenta republiky. Amnestie se vztahovala na rozličné trestné činy (například podle branného zákona, zákona na ochranu republiky atd.) a jakékoli trestné činy spáchané v souvislosti s národnostním a politickým bojem. Tato amnestie nepochybně nevycházela z vůle československého lidu a tudíž (ač to tam není uvedeno), neměla být dle výše zmíněného dekretu součástí československého právního řádu.

Na dobu nesvobody reagovalo amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky Edvarda Beneše ze dne 31. července 1945, které se vztahovalo na trestné činy spáchané od 29. září 1938 do 5. května 1945. Prezident rovněž rozhodl o amnestii v oboru vojenského soudnictví při příležitosti ukončení 2. světové války a v den prvního výročí Slovenského povstání.⁴⁸

Období 1945 - 1948 je charakteristické vytvořením Ústavodárného národního shromáždění a přípravou nové ústavy. Je třeba zmínit zákon č. 115/1946 Sb., z 8. května 1946, o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků (který bývá nesprávně označován jako „amnestijní zákon“). Tento zákon měl řešit akty odporu vůči Německu v období války a bezprostředně po ní. Původním záměrem bylo řešit tyto akty odporu amnestijním rozhodnutím, ale místo toho byl vydán tento zákon, který vycházel z pojetí právnosti těchto aktů. V § 1 „amnestijního zákona“ stojí: *„Jednání, k němuž došlo v době od 30. září 1938 do 28. října 1945 a jehož účelem bylo přispět k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, není bezprávné ani tehdy, bylo-li by jinak podle platných předpisů trestné.“* Dle Pavlíčka to odpovídalo přirozenému právu národa vůči agresorovi.⁴⁹ Účelem „amnestijního zákona“ bylo legitimizovat jednak odboje za okupace, a také během 2. světové války, de facto protizákonné (sabotáže, boj s okupanty), ale směřovalo k obnovení samostatnosti. Dále se vztahoval i na jednání po skončení 2. světové války, kdy se již jednalo spíše

⁴⁷ Pavlíček, V. a kolektiv.: Ústavní právo a státověda, II díl – Ústavní právo České republiky, část 1. Praha: Linde, 2008, str. 71 -74

⁴⁸ Viz Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 158 - 159

⁴⁹ Tamtéž. str. 159

o poválečné zúčtování v rámci. „spravedlivé odplaty“⁵⁰. Tento zákon byl v praxi zneužíván k vyvinění početných zločinů, kterých se na Němcích a Maďarech dopustili Češi a Slováci.⁵¹

4.1.4 Ústava 9. května 1948

Ústavní postavení prezidenta republiky v rozhodování o milosti a amnestii se v této ústavě příliš nezměnilo. Jeho právo bylo obsaženo v § 74 odst. 11 mezi pravomocemi prezidenta republiky. § 74 odst. 11 zněl: „*Prezident republiky má právo udílet amnestii, promíjet nebo zmírňovat tresty a právní následky odsouzení trestními soudy a nařizovat s vyloučením trestných činů soukromožalobních, aby se soudní řízení trestní nezačalo, nebo se v něm nepokračovalo...*“. Prezidentova oprávnění byla zařazena ve zvláštní kapitole nazvané Prezident republiky, nikoli v rámci moci výkonné. Tato práva prezidentu ovšem nenáležela, pokud proti němu bylo zahájeno trestní stíhání pro velezradu anebo pokud by se jednalo o prezidenta republiky obžalovaného či odsouzeného pro velezradu nebo o členy vlády obžalované či odsouzené za porušení ústavních nebo jiných zákonů v oboru své úřední působnosti úmyslně nebo z hrubé nedbalosti.⁵² Prezident republiky byl dle § 76 i nadále neodpovědný z výkonu svého úřadu a za jeho činy v souvislosti s prezidentským úřadem, odpovídala vláda. K úkonu prezidenta byla vždy potřebná kontrasignace odpovědného člena vlády (§ 77).⁵³

V období platnosti Ústavy 9. května vstoupil v platnost a účinnost nový trestní řád – zákon ze dne 12. července 1950 č. 187/1950, o trestním řízení soudním. V tomto trestním řádu byl po celou dobu jeho platnosti upraven institut milosti beze změny. V § 91 bylo uvedeno řízení o žádosti o milost před podáním žaloby - abolice. Toto řízení konal prokurátor, který v téže věci konal nebo měl příslušnost konat přípravné řízení. Pokud shledal, že žádost o milost není důvodná - zamítnul ji. V opačném případě ji předložil nadřízenému prokurátorovi. Pokud ji nezamítl nadřízený prokurátor, předložil ji ministru spravedlnosti. Prezident měl právo výhrady a mohl nařídít, že žádost nesmí být zamítnuta a musí mu být i s návrhem předložena k rozhodnutí.

⁵⁰ např. poprava 21 Němců v obci Tocov dne 5. června 1945

⁵¹ www.blisty.cz/art/10746.html

⁵² Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, Str. 65-66

⁵³ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 160

Řízení o žádosti o milost dle § 205 (agraciace a rehabilitace) konal soud, který rozhodoval v první stolici nebo ve věci konal hlavní líčení. Nedůvodnou žádost soud zamítl, jinak ji předložil s návrhem nadřízenému soudu. Nadřízený soud ji mohl opět zamítnout nebo předložit s návrhem ministru spravedlnosti.

Prezident Klement Gottwald udělil za své funkční období 17 milostí, Antonín Zápotocký jen 2. Nikdo z tehdy omilostněných nepatřil ke známým osobnostem. Amnestií bylo po 2. světové válce vyhlášováno méně. Klement Gottwald vydal při příležitosti svého zvolení do prezidentské funkce dvě amnestie. Obě nesly datum 19. července 1948: Ve stejný den vydala vláda rozhodnutí o amnestii ve správních věcech trestních, publikované vyhláškou ministra vnitra. Toto rozhodnutí se vztahovalo na správní přestupky spáchané v období od 6. 5. 1945 do 27. 10. 1948 a byly v ní stanoveny výjimky přestupků, na něž se rozhodnutí nevztahovalo.

Prezident Antonín Zápotocký po svém zvolení vydal s vládou společné rozhodnutí o amnestii dne 4. května 1953. Tato amnestie byla průlomovou v tom, že se v ní poprvé definovaly (což bylo dále přejímáno a rozvíjeno) kategorie osob, jimž měla být věnována zvýšená pozornost, což znamenalo, že jim byla promíjena větší část trestu: šlo o ženy těhotné nebo pečující o děti mladší deseti let, odsouzené nevléčitelně nemocné, muže starší šedesáti let, ženy starší padesáti pěti let a mladistvé. Další Zápotockého amnestií byla amnestie z 9. května 1955 u příležitosti desátého výročí osvobození.

Antonín Novotný vyhlásil s vládou dne 1. prosince 1957 amnestii u příležitosti svého zvolení do funkce prezidenta.⁵⁴

Za dobu platnosti Ústavy 9. května se odsouzení k trestu smrti v politických procesech milosti od prezidenta většinou nedočkali, i když rozsudky k trestu smrti byly prezidentu v rámci řízení o milost předkládány.⁵⁵

4.1.5 Ústava z roku 1960

V ústavním zákoně č. 100/1960 Sb., ze dne 11. července 1960 – Ústavě Československé socialistické republiky - nastala velká změna v ústavním postavení prezidenta republiky v oblasti jeho pravomoci rozhodování o milostech a amnestiích.

⁵⁴ Marečková, L.: *Milosti*, Praha, Academia, 2007, str. 356-360

⁵⁵ Pavlíček, V. O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: *Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 160

Tato nová ústava, která odmítla dělbu moci, zavedla ve svém článku 4 jako vedoucí sílu ve státě Komunistickou stranu.⁵⁶ Naprostým převratem byl fakt, že prezident republiky, jenž byl upraven v hlavě IV ústavy, byl dle čl. 61 odst. 2: „...odpovědný z výkonu své funkce Národnímu shromáždění.“ K aktům prezidenta se již nevyžadovala kontrasignace. Právo amnestie a milosti bylo zakotveno v čl. 62 odst. 1.: „*Prezident republiky...10. má právo udělovat amnestii, promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy a nařizovat, aby se soudní řízení trestní nezahajovalo nebo aby se v něm nepokračovalo;...*“⁵⁷

V době platnosti Ústavy z roku 1960 byl přijat i nový trestní řád, a sice zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním ze dne 29. listopadu 1961. V tomto trestním řádu byla i nová úprava udělení milosti.⁵⁸ V hlavě dvacáté druhé byla podrobně stanovena pravidla udělování milosti. § 366 odst. 2 založil pro prezidenta republiky oprávnění stanovit případy, v nichž může provést řízení o žádosti o milost a zamítnout bezdůvodnou žádost generálního prokurátora nebo ministra spravedlnosti. Toto právo bylo pro ministra a generálního prokurátora stanoveno tak, že generální prokurátor ho měl jen v případech abolic a ministr v případech abolic, agraciace i rehabilitace. Již tehdy vyvstal problém s tím, že pojem „bezdůvodná žádost“ nebyl nikde nikým vymezen. Tento trestní řád přišel i s další důležitou skutečností, a sice tím, že obviněný mohl odmítnout zastavení trestního stíhání v důsledku rozhodnutí prezidenta a trvat na projednání věci (§11 odst. 2 TR). Soud v takovém případě vyslovil vinu, ale trest neuložil.

V období platnosti Ústavy z roku 1960 vydal Antonín Novotný několik amnestií. Amnestie začínaly být nástrojem trestní politiky, kde měla vůdčí slovo Komunistická strana. Vyhlášovaly se u příležitosti státních svátků a významných státních událostí - například k 20. výročí osvobození Československa sovětskou armádou byla vyhlášena amnestie z 9. května 1965.

⁵⁶ „*Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejvůdčivějších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.*“

⁵⁷ Kantoříková, J.: K otázce prezidentských milostí. Právní fórum, 2004, č. 1., str. 28

⁵⁸ Byla změněna až novelou číslo 292/1993 Sb., kdy byly z trestního řádu vypuštěny pravomoci generálního prokurátora

4.1.6 Ústavní zákon z roku 1968

Tzv. Pražské jaro v roce 1968 znamenalo, i přes zmrazení liberalizace systému okupací Československa, především vznik federace. Od sedmdesátých let začala politická obnova předfederalizačního režimu (tzv. princip konsolidace), kdy se obnovila centralistická moc jedné politické strany⁵⁹, což bylo v rozporu s jakýmkoli federativním modelem. Období dominance jedné politické strany trvalo až do roku 1989, kdy začalo období tzv. přechodného ústavního systému charakterizované obnovou demokracie, tržního hospodářství a panství práva včetně pokusů o nové státoprávní uspořádání, jež vedlo k defederalizaci až k zániku Československa a vzniku dvou samostatných států.⁶⁰

V článku 61 odst. 1 písm. j) Ústavního zákona č. 143/1968 Sb., ze dne 27. října 1968, o československé federaci stojí, že prezident Československé socialistické republiky: „...j) má právo udělovat amnestii, promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy a nařizovat, aby se soudní trestní řízení nezačalo nebo aby se v něm nepokračovalo, a zahlazovat odsouzení;...“ Pojetí bylo obdobné jako u předchozí ústavy, rozdílem byla nyní znovunabytá prezidentova pravomoc zahlazovat odsouzení, která v Ústavě z roku 1960 chyběla. Prezident byl dle čl. 60 odst. 2 Ústavního zákona za výkon své funkce odpovědný Federálnímu shromáždění. Tato odpovědnost byla formulována velmi neurčitě. Ke svým rozhodnutím prezident nepotřeboval souhlas vlády ani jiného ústavního činitele. Pojem „milost“ nebyl v Ústavním zákoně užit, tento výraz byl vyjádřen v trestním řádu.⁶¹ Amnestii a milost uděloval prezident pouze v soudně trestných věcech, u přestupků mohla opatření za ně uložená generálně prominout nebo nařídít abolicí v rozsahu svých působností také vláda ČSSR, ČSR a SSR.

Milost i amnestie byly v období Ústavy z roku 1960 a Ústavního zákona z roku 1968 nedílnou součástí trestní politiky socialistických států. Trestní právo mělo za úkol zabezpečovat přechod od kapitalismu k diktatuře proletariátu a rozvoj k socialistické společnosti. I v trestní politice měla vůdčí postavení KSČ, což se u amnestií poprvé výrazně promítlo v rozhodnutí prezidenta Ludvíka Svobody o amnestii z 23. února 1973, jímž prezident Československé socialistické republiky udělil na návrh ústředního

⁵⁹ Ústavním zákonem č. 125/1970 Sb. byla změněna federální koncepce na vysoce centralizovanou pseudofederaci

⁶⁰ Klíma, K.: Vývoj československé ústavy – osnova studie. In: Pocta Jánů Grónskému. Plzeň. 2008, str. 26-27, 36-37

⁶¹ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 161-162

výboru Komunistické strany Československa a vlády Československé socialistické republiky. Návrh vlády v tomto období neznamenal to samé, co před přijetím Ústavy z roku 1960, jelikož prezident tehdy nebyl odpovědný z výkonu své funkce. Zajímavé byly amnestie týkající se československých občanů, kteří se bez povolení příslušných orgánů zdržovali v cizině. Mezi tyto amnestie patřila i již zmíněná amnestie z 23. února 1973, kde byla například stanovena podmínka návratu těchto občanů do 31. prosince 1973. V jiných amnestiích s touto tematikou byly i jiné podmínky, například u amnestie z 9. května 1960 to byla podmínka, že daná osoba opustila republiku pod vlivem nepřátelské propagandy.⁶²

Amnestie prezidenta Ludvíka Svobody z 8. května 1975 obsahovala nyní již obvyklé ustanovení ukládající ministrům spravedlnosti České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky a ministru národní obrany Československé socialistické republiky, aby prezidentovi na základě přezkoumání předložili k rozhodnutí individuální návrhy na prominutí nebo zmírnění trestu u kategorií osob, které byly vymezeny stejně jako u předchozí amnestie z roku 1973 (šlo o pravomocně odsouzené, jinak amnestované mladistvé, těhotné ženy, matky pečující o dvě nebo více dětí, muže starší 60 let a ženy starší 55 let a osoby trpící těžkou nevyléčitelnou chorobou).

Prezident Gustav Husák vyhlásil v době před 17. listopadem 1989 celkem tři amnestie. Vždy u příležitosti nějakého výročí (např. 70. výročí vzniku československého státu – amnestie z 27. října 1988).

V období od 17. listopadu 1989 do 1. ledna 1993 vyhlásil prezident Gustav Husák ještě jednu amnestii – dne 8. prosince 1989 – dva dny před svou abdikací. Šlo o velkou, především politickou amnestii, která měla rychle reagovat na situace lidí, kteří byli drženi ve věznicích v rozporu s pakty o lidských právech (později byli tito lidé označováni jako „vězni svědomí“). Na vzniku i znění této amnestie se významně podílel Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS)⁶³. Tato amnestie měla aboliční, agraciační i rehabilitační charakter a vztahovala se tedy především na osoby stíhané za trestné činy uvedené v první hlavě zvláštní části trestního zákona a některé ostatní trestné činy konsensuálně označované jako politické. V důsledku této amnestie bylo

⁶² Flégl, V.: Amnestie jako právní prostředek trestní politiky, Právník, č. 5, 1973, str. 427, 432 - 434

⁶³ VONS vznikl r. 1978 ze signatářů Charty 77 jako reakce na uvěznění Václava Havla, Pavla Landovského a Jaroslava Kukala. VONS svými sděleními upozorňoval na nespravedlivá stíhání a uvěznění lidí. Tato sdělení zaslal i Federálnímu shromáždění, prezidentovi, ministru spravedlnosti a také například Hlasu Ameriky či Svobodné Evropě.

propuštěno na stovky těch, kteří se za branami vězení nikdy neocitli, pokud by bylo dodržováno právo i mezinárodní závazky.⁶⁴

Prezident Václav Havel vyhlásil v roce 1990 amnestie dvě. První amnestie z 1. ledna 1990 měla odstranit neúměrnou tvrdost komunistického režimu a zmírnit velmi přísné tresty. Tato amnestie byla značně rozsáhlá, někdy se jí přezdívá „Velká amnestie“. Prezident zde prominul tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, pokud nepřevýšily dva roky u úmyslných trestných činů, tři roky u nedbalostních trestných činů a tři roky u souhrnných a úhrnných trestů uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti. Z ostatních trestů odnětí svobody nebo z jejich zbytků, který byly nebo měly být pravomocně uloženy přede dnem vydání rozhodnutí o amnestii, prominul jednu třetinu, nejméně však dva roky, z trestů uložených za úmyslné trestné činy jednu polovinu, nejméně však tři roky, z trestů za nedbalostní trestné činy, z úhrnných a souhrnných trestů za úmyslné trestné činy a nedbalostní trestné činy spáchané z nedbalosti jednu třetinu, nejméně však tři roky. V amnestii byly zároveň vyjmenovány trestné činy a osoby, na něž se toto rozhodnutí nevztahuje (např. trestný čin zneužití pravomoci veřejného činitele, loupež, znásilnění, pohlavní zneužívání, osoby odsouzené jako zvláště nebezpeční recidivisté). Amnestie zahrnovala i abolicí. V rozhodnutí o této amnestii prezident uložil generálnímu prokurátorovi ČSSR, ministrům spravedlnosti ČSR a SSR a ministru národní obrany ČSSR, aby zajistili její provedení do 21. ledna 1990. Zároveň, jak tomu již bylo v dřívějších amnestiích, je požádal, aby mu na základě přezkoumání předložili k rozhodnutí návrhy na zastavení trestního stíhání, prominutí či zmírnění trestu u osob, na něž se sice amnestie nevztahovala, ale které patřily do některé zvláštní kategorie (ženy, které pečují o dítě mladší 15 let, nevléčitelně nemocní a invalidé, těhotné ženy, atd.).⁶⁵ Díky této amnestii bylo z vězení propuštěno asi 23.260 osob (více než dvě třetiny všech vězňů). Jelikož poté znatelně stoupla kriminalita, byl prezident široce kritizován.

Další amnestii vyhlásil prezident Václav Havel dne 16. února 1990, a to v „zájmu záruk demokracie, veřejného klidu a pořádku.“ Jednalo se o amnestii, které promfjela přechovávání zbraní a střeliva bez povolení.⁶⁶

V 70. a 80. letech bylo každý rok uděleno asi 2000 milostí a to z největší části emigrantům. Prezident Husák udělil například v roce 1987 dokonce 3207 milostí, v roce

⁶⁴ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 79 - 80

⁶⁵ Viz Příloha č. 2 - Ukázka amnestijního rozhodnutí - Rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 1. ledna 1990 o amnestii

⁶⁶ Více Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 363-365, 75-82

1989 už jen 198. Tak vysoká čísla udělených milostí před rokem 1989 měla dva důvody. Prvním z nich byla existence společného státu se Slovákou a druhým – tím stěžejním – platnost paragrafu 109 trestního zákona, který kriminalizoval emigraci.⁶⁷ U Václava Havla toto číslo pokleslo. Například v roce 1991 udělil 62 milostí, v roce 1994 407 milostí.

4.2 Ústava České republiky

V písmenu g) čl. 62 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky, stojí: „*Prezident republiky...g) odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se trestní řízení nezačalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo a zhlazuje odsouzení,...*“ Je zde tedy upravena milost prezidenta republiky a její jednotlivé formy (agraciace, abolice a rehabilitace). Dle důvodové zprávy jde o osobní právo prezidenta republiky, které se váže na postavení prezidenta republiky jako hlavy státu. Ovšem výroky soudu, které trestem nejsou – náhrada škody, náklady trestního řízení – prezident promíjet nemůže.⁶⁸ Pojem „milost“ Ústava nepoužívá. Agraciace spočívá v odpuštění celého či části trestu (zmírnění trestu), který byl odsouzené osobě udělen v trestním řízení. Zmírněním se rozumí i přeměna podmíněného trestu na nepodmíněný, nelze však nahradit uložený trest trestem jiným (byť mírnějším). Agraciace je zásahem do rozhodovací pravomoci soudů. Abolice nastává pokud prezident republiky, poté, co se dozví o spáchání trestného činu konkrétní osobou, nařídí, aby se trestní stíhání nezačalo, či, bylo-li již zahájeno, aby se v něm nepokračovalo. Abolice je největší intervencí, zasahuje se jí jak do pravomoci policejního orgánu, tak státního zastupitelství, i soudu. Rehabilitace (zhlazení odsouzení) je zásahem do pravomoci soudů. Právo milosti pokrývá tresty uložené soudem v trestním řízení, i trestní opatření uložená v rámci soudnictví ve věcech mládeže.⁶⁹ Nevztahuje se ovšem na správní delikty uložené správními orgány ve správním řízení.⁷⁰ „*Rozhodnutí prezidenta republiky je jednostranným ústavním*

⁶⁷ Viz Vrána, K.: Milost z vůle nejvyšší. Týden, 29. 1. 2001, str. 16

⁶⁸ Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád ČR 1. díl – Ústavní systém, 2. vydání. Praha: Linde, 1998, str. 224 - 225

⁶⁹ Viz § 35 odst. 1 ZSVM, který říká: „*Na mladistvého, kterému bylo uloženo nebo rozhodnutím prezidenta zmírněno nebo prominuto trestní opatření odnětí svobody v délce nepřevyšující jeden rok, se hledí jako by nebyl odsouzen, jakmile bylo vykonáno nebo bylo od výkonu takového trestního opatření nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno.*“

⁷⁰ Sládeček V., Míkule, V., Syllová, L.: Ústava České republiky – komentář. Praha: C.H. Beck, 2007, str. 443-446

aktem.“ Toto rozhodnutí se vztahuje jen na již spáchané činy – v opačném případě by šlo o změnu platných zákonů, což přísluší zákonodárné moci. Zákony směřují do budoucnosti, akt milosti nebo amnestie se váže ke skutkům z minulosti.⁷¹

Trestněprávní následky jsou milostí zahlazeny, zůstávají vždy následky občanskoprávní (povinnost nahradit škodu, odčinit zásah do práva na ochranu osobnosti; dotčeno je rovněž právo získat zbrojní průkaz). Milost formou abolicie proto vždy vyžaduje souhlas omilostňované osoby. Pokud nesouhlasí, pokračuje se dále v trestním řízení, ovšem o trestu se již nerozhoduje, ani pokud bude obviněný shledán vinným. U agraciace není souhlas odsouzeného vyžadován, čili může být omilostněn i proti své vůli.

V našem právním řádu není na udělení milosti prezidentem republiky žádný právní nárok. Jedná se o akt omilostnění jako výjimečného kroku v trestním řízení.⁷² Udělení milosti nemusí být podmíněno žádostí obviněného, jiné osoby nebo zájmového sdružení občanů, i když se zpravidla o udělení rozhoduje na žádost. Ani okruh osob, které mohou podat žádost o milost, není blíže specifikován. Podání žádosti neomezuje žádná lhůta ani jiné formální či obsahové náležitosti. Případná nečinnost prezidenta po obdržení žádosti o milost, jak dovodil Ústavní soud například v usnesení sp. zn. II ÚS 454/99, neporušuje čl. 36 odst. 1 Listiny: „Každý se může domáhat stanoveným způsobem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“ Pro rozhodnutí prezidenta republiky také není stanovena žádná forma a nelze proti němu ani podat jakýkoli opravný prostředek. Prezident republiky ani ministr spravedlnosti totiž nejsou orgány činné v trestním řízení, na něž by se vztahovala jiná ustanovení trestního řádu o rozhodnutí.⁷³

Amnestii upravuje Ústava v čl. 63 písmenu j): „prezident republiky dále... má právo udělovat amnestii.“ Jedná se hromadné promíjení trestů a právních následků odsouzení a právo nařizovat, aby se trestní řízení nezahajovalo a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo. Amnestie je směřována k určité skupině jednotlivců nebo k vymezeným druhem trestných činů. Má povahu normativního aktu, který narozdíl od zákonů neupravuje budoucí konání subjektů, nýbrž zrušuje zákonem předvídané důsledky již učiněných skutků. Někteří pachatelé mohou být z dobrodiní amnestie vyloučení (např. recidivisté), důvody amnestie mohou být jako u individuálním milosti

⁷¹ Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád ČR. 1. díl – Ústavní systém, 2. vydání. Praha: Linde, 1998, str. 224

⁷² Viz např. sp. zn. II ÚS 137/2000 nebo sp. zn. I ÚS 458/99

⁷³ Sp. zn. I.ÚS 458/99

sociální (těhotenství, věk nemoc). Ústava amnestii neomezuje jen na trestné činy, prezident ji může udělit i za přestupky.⁷⁴

Rozhodnutí o amnestii vyžaduje dle čl. 63 odst. 3 Ústavy ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády. Politickou odpovědnost za rozhodnutí o amnestii nese dle čl. 63 odst. 4 Ústavy vláda.

Amnestijní rozhodnutí jsou nezrušitelná a amnestie může být udělena jen ve prospěch odsouzeného či obviněného. Amnestie formou agraciace (stejně jako u individuální milosti) se může týkat pouze trestů, nikoli výroků, které trestem nejsou.⁷⁵

4.2.1 Trestněprávní zakotvení

4.2.1.1 Milost

Trestní řád - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním číslo, ve znění pozdějších předpisů - se institutem milosti zabývá v Hlavě dvacáté druhé v paragrafech 366, 367 a 369. V § 366 odst. 1 je stanoveno že: „*Prezident republiky na základě práva daného mu ústavou uděluje milost.*“ Podle již citovaného ustanovení čl. 62 písm. g) Ústavy toto právo zahrnuje abolicí, agaciaci i rehabilitaci. Agraciace, čili odpouštění a zmírňování trestů, se vztahuje jen na dosud nevykonaného tresty nebo jejich zbytky, které byly uloženy v trestním řízení soudem. Uplatňuje se od právní moci odsuzujícího rozsudku až do doby, než je celý trest vykonán, resp. jeho výkon promlčen. Uložený trest může prezident prominout celý nebo jen jeho část, nebo může zaměnit soudem uložený trest za jiný – mírnější. Může také trest zkrátit či stanovit jeho mírnější výkon, například v jiném typu věznice s mírnějším režimem. Je třeba si uvědomit, že prezident není vázán zákonnými hledisky jinak platnými pro ukládání trestů (ani ustanovením o hranici možného snížení trestu v § 40 TZ), ale nemůže uložit v rámci zmírnění trestu sankci, kterou trestní zákon nezná. Prezident ovšem smí odsouzenému uložit jiný druh trestu, který by jinak za daný trestný čin nebylo možné uložit. Stejně tak ani zahlazení odsouzení (rehabilitace) není vázáno na zákonné podmínky, které jinak platí pro zahlazení. Toto právo prezident využívá samostatně (po již vykonaném trestu) nebo

⁷⁴ Pavlíček – ústavní právo II díl, str. 519-520

⁷⁵ Pavlíček, V. a kol. Ústava a ústavní řád ČR.1. díl – Ústavní systém, 2. vydání. Praha: Linde, 1998, str. 234 - 235

v kombinaci s agraciací. Rozhodnutí prezidenta o rehabilitaci má pak stejné účinky jako zahlazení na základě rozhodnutí soudu.⁷⁶

Dále je v § 366 odst. 2 stanoveno nad rámec ústavní úpravy oprávnění pro prezidenta republiky, aby svým rozhodnutím stanovil, ve kterých případech (jakých trestných činů) může provést ministr spravedlnosti řízení o žádosti o milost a bezdůvodnou žádost o milost zamítnout. Toto rozhodnutí prezidenta podléhá kontrasignaci dle čl. 66 odst. 2 a 3 Ústavy.⁷⁷ Jelikož Ústava takové přenesení pravomocí na ministra spravedlnosti výslovně v žádném svém ustanovení neuvádí, lze dle Pavlíčka připustit, že: „...*právo prezidenta republiky přenést své pravomoci na ministra spravedlnosti je založeno na ustanovení trestního řádu.*“⁷⁸ Ministr spravedlnosti může tedy zamítnout žádost o milost jako bezdůvodnou, může nařídit, aby se trestní stíhání nezačalo nebo se v již zahájeném trestním stíhání nepokračovalo anebo, aby byl výkon trestu odložen či přerušen až do doby, kdy bude žádost o milost vyřízena. Ministr spravedlnosti o milosti nerozhoduje, jen připravuje podklady a provádí šetření, navrhuje, zda má být žádosti vyhověno nebo ne. Tímto návrhem ovšem není prezident vázán.⁷⁹ Často diskutovaným problémem, je fakt, že ministr spravedlnosti rozhodoval o bezdůvodnosti žádosti o milost⁸⁰. Prezident Václav Havel rozhodnutím č. 33/1994 z 1. února 1994 přenesl na ministra spravedlnosti svou pravomoc provádět řízení v žádostech o milost a delegoval na něj právě i oprávnění zamítat bezdůvodné žádosti. Pouze v rozhodnutí vyčlenil případy, kdy o žádosti rozhodoval v plném rozsahu.⁸¹ Mezi tyto případy patřili: pachatelé trestných činů podle části druhé hlavy I. a X. trestního zákona a dále trestných činů vojenských, u kterých dolní hranice trestní sazby činí nejméně 5 let; pachatelé, kterým byl pravomocně uložen trest odnětí svobody na doživotí; osoby odsouzené za trestné činy, kterých se dopustily ve věku mladistvých; ženy starší 55 let a muži starší 60 let; ženy nebo osamělí muži pečující o dítě mladší 15 let; osoby trpící závažnou chorobou nebo nevléčitelnou chorobou bezprostředně

⁷⁶ Šámal, P.: Trestní řád. Komentář. II díl Praha: C.H.Beck, 2005, str. 2479-2481

⁷⁷ Sládeček V., Míkule, V., Syllová, L.: Ústava České republiky – komentář. Praha: C.H. Beck, 2007, str. 445

⁷⁸ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 151

⁷⁹ Sládeček V., Míkule, V., Syllová, L.: Ústava české republiky – komentář. Praha: C.H. Beck, 2007, str. 445

⁸⁰ Viz. kapitola 6.1. - Bezdůvodnost žádosti o milost

⁸¹ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 152

ohrožující život, pokud nebudou soudem shledány podmínky pro užití ustanovení § 327 odst. 2 trestního řádu⁸².

Prezident Václav Klaus výše zmíněné rozhodnutí zrušil rozhodnutím č. 254/2003 a dle většinového názoru tak navrátil ústavně konformní stav. V tomto svém rozhodnutí prezident Klaus nestanovil, ve kterých věcech přenáší na ministra spravedlnosti svou pravomoc v řízení o udělení milosti, což znamená, že o podaných žádostech o milost rozhoduje sám a návrhem a zpracováním se zabývá Kancelář prezidenta republiky⁸³.⁸⁴

Žádost o milost, či jiný podnět k jejímu udělení samy o sobě nemají odkladný účinek. Již zamítnutá žádost nebrání tomu, aby ji žadatel nebo někdo jiný podal znovu, ale bez nových důvodů, nelze očekávat jiné rozhodnutí o takové žádosti. § 367 TR je v současné době prakticky neaplikovatelné, jelikož ministr spravedlnosti se již na řízení nepodílí.

§ 369 se týká pouze rozhodnutí agraciační povahy. Pokud je trest či jeho zbytek v důsledku milosti prominut jen pod stanovenými podmínkami, plnění těchto podmínek a převýchovu odsouzeného sleduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. Využívá se i spolupráce se zájmovými sdruženími občanů. Okruh zmíněných podmínek není nijak vymezen. Nejčastěji je touto podmínkou nespáchání dalšího trestného činu ve stanovené době. Soud, který dodržování podmínek sleduje, podá každý rok zprávu o dodržování podmínek a převýchově prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti prezidentovi i s uvedením opatření, jaké soud k další převýchově odsouzeného učinil. Stejně tak, pokud odsouzený podmínky nedodržuje, provede soud potřebná šetření a výsledky i s trestními spisy předá již uvedeným způsobem prezidentovi. Je opět na prezidentu republiky, jak naloží s těmito informacemi a rozhodne. Takové rozhodnutí pak oznámí Kancelář prezidenta republiky zpravidla zase prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti soudu, který rozhodoval v prvním stupni. Předseda soudu nebo samosoudce pak nařídí výkon trestu nebo jeho zbytku a pracovník soudu také neodkladně vyrozumí Rejstřík trestů. Z toho tedy vyplývá, že soudu nepřísluší, aby

⁸² „Soud může upustit od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku, jestliže odsouzený byl nebo má být vyhoštěn.“

⁸³ Dle § 2 zákona č. 114/1993 Sb., ze dne 24. března 1993 o Kanceláři prezidenta republiky: „(1) Kancelář zajišťuje obstarávání věcí spojených: a) s výkonem pravomocí prezidenta republiky stanovených Ústavou České republiky, ústavními zákony a zákony, ...“

⁸⁴ Sládeček V., Mikule, V., Syllová, L.: Ústava české republiky – komentář. Praha: C.H. Beck, 2007, str. 445

rozhodoval o tom, co bude s omilostněným odsouzeným, který podmínky, za nichž mu byla milost udělena, nedodrží.⁸⁵

4.2.1.2 Amnestie

Amnestií se trestní řád zabývá v § 368 - § 370. Rozhodnutí, jestli a do jaké míry je osoba, které byl pravomocně uložen trest, účastna amnestie, učiní soud, který rozhodl v prvním stupni. Pokud si osoba již odpykává trest odnětí svobody, rozhoduje soud, v jehož obvodu se trest vykonává. Soud v těchto případech rozhoduje z úřední povinnosti, jakmile bylo amnestijní rozhodnutí prezidenta vyhlášeno. Amnestií může být prominut trest jen za některý z trestných činů, za které byl uložen úhrnný či souhrnný trest⁸⁶, který dosud nebyl zcela vykonán. Soud pak dle vzájemného poměru stanoví přiměřený trest za trestné činy amnestií nedotčené. Toto rozhodnutí učiní soud, který trest uložil v prvním stupni, ve veřejném zasedání.⁸⁷

Výše uvedené ustanovení § 369 - o udělení milosti jen pod stanovenými podmínkami popsané u milosti - se aplikuje i na amnestii.

Rozhodnutí prezidenta o amnestii nelze jen mechanicky aplikovat na všechny případy, které jsou posouzeny jako případy spadající pod dané amnestijní rozhodnutí. Orgán činný v trestním řízení si má vždy také klást otázku, zda z provedených důkazů vyplývá, že dané jednání je trestným činem podléhajícím amnestii, nebo zda stávající či doplněné dokazování nemůže vést k opačnému závěru. Zastavení trestního stíhání se týká zásadně skutku, nikoli jen jeho posouzení dle zvláštní části trestního zákona. Orgán činný v trestním řízení, který rozhoduje o nepřipustnosti trestního stíhání vzhledem k aboličnímu ustanovení amnestie prezidenta republiky musí proto jako předběžnou otázku (§ 9 odst. 1 TŘ) nejprve posoudit, pod které ustanovení trestního zákona je třeba skutek, pro který je obviněný stíhán, podřadit. Soud není vázán ani právní kvalifikací skutku, jak je uvedena v žalobě. Teprve, až není žádná pochybnost o tom, jakou právní kvalifikaci lze u předmětného skutku použít, je možno učinit právní závěr ohledně otázky, zda se na určitý trestný čin vztahuje příslušné aboliční ustanovení amnestie prezidenta republiky, v jehož důsledku bude trestní stíhání dle § 11 odst. 1 písm. a) TŘ⁸⁸ zastaveno.⁸⁹ Toto ustanovení má na mysli pouze aboliční rozhodnutí a vztahuje se

⁸⁵ Šámal, P.: Trestní řád. Komentář. II díl Praha: C.H.Beck, 2005, str. 2485-2486

⁸⁶ Viz § 35 odst. 1, 2 TZ

⁸⁷ Císařová D. a kol.: Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2006, str. 747 - 748

⁸⁸ „(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno a) nařídí-li to prezident republiky, užív svého práva udílet milost nebo amnestii...“

i na milost. Prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá, trestní stíhání bude pokračovat. Ale jak již bylo uvedeno, soud sice rozhodne o vině, ale neuloží trest.

§ 370 TR řeší situaci, kdy byl amnestií prominut zcela nebo zčásti trest za některý z trestných činů, za něž byl uložen úhrnný nebo souhrnný trest, který nebyl dosud zcela vykonán. Soud stanoví dle vzájemného poměru závažnosti přiměřený trest za tresty amnestií nedotčené. Ustanovení § 379 je v poměru speciality k ustanovení § 368 (rozhodnutí o použití amnestie). § 370 se vztahuje pouze na amnestii, u individuální milosti výměru zmírněného trestu stanoví prezident. Pojem „vzájemný poměr závažnosti“ v ustanovení, je poměrem mezi trestnými činy, na něž rozhodnutí o amnestii dopadá a zbylými tresty, na něž se nevztahuje. Srovnává se zde tzv. typová závažnost trestných činů vyjádřená trestní sazbou. Výsledkem by měl být takový trest, který by odsouzený dostal, pokud by spáchal jen trestné činy amnestií nedotčené. Soud tu bude vázán druhem již uloženého trestu. Toto rozhodnutí soudu o trestu za zbývající trestné činy má formu usnesení a činí je soud, který rozhodoval o dané věci v prvním stupni ve veřejném zasedání. Proti usnesení lze podat stížnost, jež má odkladný účinek.⁹⁰

Prezident Václav Havel vyhlásil v období platnosti Ústavy České republiky dvě amnestie – obě u příležitosti nástupu do úřadu prezidenta republiky. První z nich je z 3. února 1993. Spolupodepsal ji předseda vlády Václav Klaus. Týkala se trestných činů spáchaných z nedbalosti s horní hranicí trestu nepřevyšující tři roky, nevztahovala se na úhrnné a souhrnné tresty a samozřejmě vymezila i kategorie osob, o nichž měl generální prokurátor, ministr obrany a ministr spravedlnosti předložit po přezkoumání k rozhodnutí návrhy, pokud se na ně amnestie zcela či zčásti nevztahovala (těhotné ženy, ženy nebo osamělí muži pečující o dítě do 15 let, muži starší 60 let a ženy starší 55 let, osoby invalidní nebo trpící závažnou chorobou. Druhá amnestie je z 3. února 1998 a jedná se zatím o poslední amnestii vyhlášenou na našem území. Vztahovala se na úmyslné trestné činy s horní hranicí odnětí svobody nepřevyšující dva roky a nedbalostní trestné činy s horní hranicí nepřevyšující tři roky. Z její působnosti byly vyňaty osoby, které kromě trestné činnosti, na níž se amnestie vztahovala, byly v posledních deseti letech přede dnem rozhodnutí o amnestii odsouzeny k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin nebo byly v posledních

⁸⁹ Viz sp. zn. III ÚS 173/06

⁹⁰ Šámal, P.: Trestní řád. Komentář. II díl. Praha: C.H.Beck, 2005, str. 2487-2488

deseti letech propuštěny z výkonu trestu za takový trestný čin, nebo pokud se na ně nehledí, jakoby nebyly odsouzeny.

Další amnestie již uděleny nebyly, ač byly iniciovány ze strany laické i odborné veřejnosti. Ve prospěch amnestií se vyjadřovala řada odborníků (např. tehdejší ředitelka Vězeňské služby Kamila Meclová), ovšem zaznívaly i opačné ohlasy.⁹¹

Současný prezident Václav Klaus dosud nevyhlásil žádnou amnestii.

⁹¹ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 82-84

5 Komparace jednotlivých ústav

V této kapitole se zaměřím na porovnání úprav v ústavách České a Československé republiky, jejichž přehled od roku 1918 až po současnost byl již uveden v předchozí kapitole.

Ve vyjádření institutu milosti a amnestie jsou si jednotlivé ústavní úpravy velmi podobné. Pojmu „milost“ užila pouze Ústavní listina v § 64, kde odkazovala na specifikaci práva milosti v § 103. Amnestie jako pojem byla užita ve všech ústavních úpravách kromě Prozatímní ústavy.

Některé ústavy uváděly přímo případy, kdy právo milosti a amnestie prezidentu nenáleží. U Ústavní listiny to byly v případě abolicie soukromožalobní trestné činy a také případ, kdy členové vlády byli obžalováni či odsouzeni za úmyslné nebo hrubě nedbalostní porušení ústavních nebo jiných zákonů v oboru své úřední působnosti.

V Ústavě z 9. května to byly ty samé jmenované případy a navíc právo milosti a amnestie prezidentu nenáleželo, pokud šlo o samotného prezidenta, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání pro velezradu, či byl pro velezradu odsouzen.

U Ústavní listiny bylo v ustanovení o udělování milosti a amnestie akcentováno udílení milosti při ztrátě volebního práva do Národního shromáždění nebo jiných zastupitelských sborů.

Zajímavé bylo také zařazení práva udílet milost do Moci soudcovské v Ústavní listině z roku 1920.

Právo udílet milost a amnestií vždy náleželo prezidentu republiky. V období Prozatímní ústavy si v udílení amnestií konkuroval prezident s orgánem parlamentního typu – Národním shromážděním. Amnestie nebyla nikdy v našich ústavách omezena jen na trestné činy, vztahovala se na všechny veřejnoprávní delikty, tedy i na přestupky a jiné správní delikty.

S postupem času se – dle režimu, potřeby dělby moci či centralistického způsobu vlády jedné strany - vyvíjela i ústavní odpovědnost prezidenta. Prezident byl ze své funkce odpovědný parlamentu (Národnímu shromáždění, později Federálnímu shromáždění) v období platnosti Ústavy z roku 1960 a Ústavního zákona z roku 1968. Pokud byl prezident ústavně neodpovědný (všechny ostatní ústavy), byla vždy potřeba k jeho aktu kontrasignace člena vlády.

Za velmi pozoruhodnou a převratnou konstrukci tedy z hlediska historického srovnání můžeme považovat současnou kombinaci neodpovědného prezidenta s tím, že u udílení individuální milosti není potřebná kontrasignace.

Abolice a agraciace byla uvedena v ústavách vždy, rehabilitace chyběla u Ústavy z roku 1960.

Ve vyjadřování práva udílet milost a amnestii na sebe vesměs ústavy navazovaly. Ústava z 9. května má téměř stejnou formulaci jako Ústavní listina. Ústavní zákon z roku 1968 v podstatě jen zkopíroval ustanovení socialistické Ústavy z roku 1960.

Současná Ústava má poprvé instituty amnestie a milosti vyjádřeny každý v jiném článku. Důvodem patrně je nutnost kontrasignace pouze u amnestie a její zařazení mezi výčet aktů prezidenta, kde je k platnosti nutný spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.

K přehlednějšímu srovnání slouží následující tabulka:

Ústava	Zakotvení v ústavě	Milost	Amnestie	Kontrasignace	Odpovědnost prezidenta
Prozatímní ústava 1918	O prezidentu republiky, § 10 písm. f)	prezident	prezident, Národní shromáždění	ano, potřebná ke všem úkonům, jež prezident vykonává	ne - nebyla v ústavě upravena
Ústavní listina 1920	Hlava IV – Moc soudcovská § 103	prezident	Prezident	ano, jakýkoli prezidentům úkon moci vládní a výkonné	ne – nebyl odpovědný z výkonu svého úřadu (§66)
Ústava z 9. května 1948	Pravomoci prezidenta republiky, § 74 odst. 11	prezident	Prezident	ano - k úkonu prezidenta vždy	ne
Ústava	Hlava čtvrtá	prezident	Prezident	ne	ano – byl

1960	– prezident republiky Čl. 62 odst. 1, 10.	(nezahrnovala rehabilitaci)			odpovědný z výkonu své funkce Národnímu shromáždění
Ústavní zákon z roku 1968	čl. 61 odst 1, písm j)	prezident	Prezident	ne	ano – odpovědný Federálnímu shromáždění
Ústava České republiky	Hlava třetí - Moc výkonná, prezident republiky čl. 62 písm. g) čl. 63 odst.1 písm. j)	prezident	Prezident	ano – jen u amnestie	ne

6 Některé problémy spojené s institutem milosti a amnestie v České republice

Amnestie a především milosti jsou určitým výjimečným zásahem do trestní politiky
„Mé milosti a amnestie nemají, jak známo, dobrý zvuk. ...Především je velký blud píše-li se, že jsem udělil tu činu onu kontroverzní milost. Každá milost je kontroverzní, každá milost je pro mne spojena s velkými rozpaky, s velkým váháním a téměř lékárnickým zvažováním všech argumentů pro a proti.“⁹²

Milost, která má být, dle mého názoru, institutem pozitivním, sloužícím, jak již bylo uvedeno, ke zmírnění tvrdosti zákona, zvážení konkrétních okolností a k řešení situací, na něž zákon nemůže vždy pamatovat, má samozřejmě i své kritiky a odpůrce.

Při studiu odborné literatury a článků jsem narazila na tyto nejčastější problémy aktuální právní úpravy milostí a amnestie: bezdůvodnost žádostí o milost, milost jako absolutní právo prezidenta, právo abolicie a absence pojmu „milost“ v současné Ústavě.

6.1 Bezdůvodnost žádosti o milost

Nad rámec ústavní úpravy zakládá trestní řád pro prezidenta republiky možnost, aby svým rozhodnutím stanovil, ve kterých případech (tj. v případech jakých trestných činů) může ministr spravedlnosti provést řízení o žádosti o milost a bezdůvodnou žádost zamítnout. Takové rozhodnutí podléhá dle čl. 63 odst. 2 a 3 Ústavy kontraskripci. Ministr spravedlnosti může zamítnout bezdůvodnou žádost, může dále nařídit, aby se trestní stíhání nezahajovalo nebo se v zahájeném trestním stíhání nepokračovalo anebo, aby byl výkon trestu odložen či přerušen až do doby, kdy bude žádost o milost vyřízena. Ministru spravedlnosti tedy nepřísluší přímo rozhodovat o udělení milosti, ale pouze připravuje podklady a provádí šetření a navrhuje, zda mám být žadateli vyhověno nebo ne. Prezident jeho návrhy není vázán. Co je problematické je ministrovo zamítnutí bezdůvodné žádost.⁹³ „Bездůvodnost“ žádosti o milost, jak ji lze nalézt v § 366 odst. 2 a 367 odst. 2 TŘ, není nikým stanovena. Jednou z možností zdůvodnění přípustnosti milosti lze spatřovat v potřebě řešit rozpor mezi spravedlností formální a materiální. Ovšem důvody materiální spravedlnosti se zabývá v souladu se zásadou formálně-materiálního pojetí trestného činu v České republice soud. Právě tím, že důvody milosti

⁹² Úvodní slovo prezidenta republiky Václava Havla, převzato z online rozhovoru 14. března 2001

⁹³ Sládeček, V., Míkule, V., Syllová, L.: Ústava České republiky – komentář. Praha: C.H. Beck, 2007, str. 445

nejsou nikde vymezeny, může docházet ke střetu s principy neodvratitelnosti trestu za spáchané trestné činy a rovnosti každého před zákonem.⁹⁴

Rozhodnutím č. 33/1994 Sb. z 1. února 1994 přenesl tehdejší prezident republiky, Václav Havel, svou pravomoc provádět řízení o žádostech o milost na ministra spravedlnosti a zároveň na něj delegoval i oprávnění zamítnat bezdůvodné žádosti, kromě případů, které se v tomto rozhodnutí zvláště uvádějí, u nichž si prezident ponechal svou pravomoc v plném rozsahu. Prezident si dále mohl v jednotlivých případech rozhodnutí vyhradit a měl právo být informován o žádostech o milost podaných přímo ministru spravedlnosti.

Chápeme-li milost jako osobní právo prezidenta, jak je možné že stanovit důvodnost či bezdůvodnost mohl ministr spravedlnosti? Provádět řízení o žádostech o milost není rozhodovací činností, proto bylo přenesení pravomoci na ministra spravedlnosti v této části v souladu s Ústavou.⁹⁵

6.2 Milost jako absolutní právo prezidenta

Nesporný je argument, že jelikož o milosti rozhoduje výlučně jedna osoba a milost je nezrušitelným rozhodnutím, lze mít obavy ze zneužití tohoto práva. Problém s prezidentovou nestranností by zřejmě nastal, jednalo-li by se o možnost udělení milosti osobě jemu určitým způsobem blízké.⁹⁶

Dle Kantořikové: „*Ústavní institut milosti ve své recentní podobě vede k oslabování právního vědomí (spravedlnosti) a narušuje principy materiálního právního státu.*“ Jde o pozůstatek z monarchistických dob, který je v takto širokém pojetí téměř evropským unikátem. Problém je zřejmě dle kritiků viděn v tom, že u milosti není potřebná kontrasignace. Ve většině evropských států (mimo například Dánského království⁹⁷) musí ale příslušné rozhodnutí o zastavení trestního stíhání podepsat i určený člen vlády.

⁹⁴ Kantořiková, J.: K otázce prezidentských milostí. Právní fórum, 2004, č.1., str. 31

⁹⁵ Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str.152-153

⁹⁶ Například byla velmi kritizována milost, kterou Václav Havel udělil v roce 1995 své kamarádce, Martě Chadimové, v důsledku jejího špatného zdravotního stavu. Chadimová, která čelila obvinění, že zfalšovala listiny o vlastnictví části majetku Premonstrátského kláštera v Praze na Strahově, milost odmítla. I přesto jí soud v případě prokázané viny uložit trest.

⁹⁷ Dle Dánské ústavy má král právo udělovat milost (zde je myšlena i amnestie) a to bez kontrasignace

6.3 Abolice

Abolice se stala nejčastěji napadanou formou milostí (tady myšleno i amnestií). Argumenty proti ní jsou, že abolice nemá v evropských zemích obdoby, je jí porušován princip rovnosti a právo na spravedlivý proces. V situaci, kdy o milost může požádat kdokoli, nenalézám porušování principu rovnosti. Závaznějším se mi ale jeví druhý problém, a to sice právo na spravedlivý proces. Porušení tohoto práva by nastalo, pokud by osobě, která sama o milost nežádala, byla milost udělena a ona by v podstatě proti své vůli neměla možnost prokázat u soudu svou nevinu a zůstala pro společnost podezřelou ze spáchání určitého deliktu. Taková osoba má ale právo udělenou milost odmítnout, čímž bude zahájeno nebo pokračováno v trestním řízení. Dle Kantořkové způsobuje právo abolice: „archaický návrat k již dávno překonanému principu všemocného vladaře stojícího nad právem...“ a nemá co dělat v demokratické společnosti s dělbou mocí a jejich vzájemnou nezávislostí.⁹⁸ K abolicím se vyjádřil Václav Havel takto: „Jsou to případy opět jakýmsi způsobem extrémní. Například, že někdo je nesmyslně dlouho stíhán vazebně, je těžce nemocen a není jiného způsobu, jak mu zachránit život. Samo sebou vždy v těchto případech vítám, když dotyčný nepřijme milost v tom smyslu, že se dožaduje, aby proces byl dovršen a aby bylo zjištěno, zda se provinil či nikoliv. Soud pak vynese výrok o vině, ale nemůže uložit trest.“⁹⁹

Právníci se v názorech na abolicí liší. Jedni si myslí, že by toto právo mělo být změnou Ústavy zrušeno, a že prezident by měl počkat s milostí až na skončení řízení. Jiní argumentují tím, že soudy nemají možnost zastavit řízení z důvodu lidskosti (např. probíhá-li proti umírajícímu obviněnému řízení). Z 29 případů, kdy tehdejší prezident Havel během tří let nařídil zastavení trestního stíhání, se tak ale více než v polovině případů stalo na doporučení ministerstva spravedlnosti.¹⁰⁰

Dle Pavlíčka je na čase s takto široce pojatou milostí prezidenta skoncovat. Jde o evropský unikát, který neměl obdoby ani v tuzemsku za první republiky.¹⁰¹

6.4 Absence pojmu milost

⁹⁸ Srov. Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, Str. 26-27,106-110

⁹⁹ Úvodní slovo prezidenta republiky Václava Havla z, převzato z online rozhovoru 14. března 2001

¹⁰⁰ Štěpán, J.: Má udílení milosti v demokracii oprávnění? Mladá Fronta Dnes, 8. 2. 1999, str. 12

¹⁰¹ Kubík, J., Kolomazníková J., Chochola J.: Prezidentská milost se zřejmě omezí. Mladá fronta dnes. 10. 11. 1998, str. 1

Nelze také opominout fakt, že v současné úpravě pravomoci prezidenta v Ústavě (čl. 62) chybí pojem „milost“. V trestním řádu je tento pojem užíván. Je zde nesoulad těchto dvou vzájemně propojených úprav a obsah pojmu milost zůstává nejednoznačným.¹⁰²

¹⁰² Viz Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 163 - 165

7 Amnestie a milost v zahraničí

Pro srovnání uvádím, jak je upravena amnestie a milost v některých evropských státech a dále jiných vybraných zemích ve světě. Jelikož amnestie není ve všech ústavních úpravách tak jasně vyjádřena, jako je v Ústavě České republiky, označuje pojem milost často milost individuální i hromadnou. Na konci této kapitoly je srovnávací tabulka.

7.1 Evropské státy¹⁰³

7.1.1 Belgie

Belgie je státem federálním, zákonodárnou moc vykonává král společně s Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Výkonná moc federace přísluší králi, který má oprávnění promíjet nebo zmírňovat tresty mimo ustanovení, jež se týkají ministrů a členů komunitních a regionálních vlád – těmto může král udělit milost pouze na žádost Poslanecké sněmovny nebo příslušné Rady. Žádný akt krále není účinný bez kontrasignace.

7.1.2 Dánsko

Dánsko je konstituční monarchií, kde je zákonodárná moc svěřena králi a parlamentu (Folketingu) společně. Nevyšší výkonnou moc má dle ústavy král. Král je oprávněn udělovat milost i vyhlašovat amnestii, k čemuž nepotřebuje kontrasignaci. Milost ministrům může král udělit jen se souhlasem parlamentu.

7.1.3 Finsko

Finsko je republika s prezidentem (v současné době prezidentkou) v čele. Zákonodárnou moc vykonává prezident a parlament, nejvyšší výkonnou moc svěřuje ústava prezidentovi. Prezident udílí milost tak, že zruší nebo sníží trest, ale až po získání stanoviska Nejvyššího soudu. Udělení milosti členům státní rady nebo kancléři pro spravedlnost je upraveno speciálně. Amnestie se udílí zákonem. Je zde obecné pravidlo

¹⁰³ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 69 - 73

kontrasignace, které se ovšem týká pouze rozhodování o podáních předkládaných příslušným ministrem.

7.1.4 Francie

Francie je republikou. Prezidentovy pravomoci upravuje Francouzská ústava v čl. 5- 19. V článku 17 stojí: „*Prezident republiky má právo udělovat milost.*“¹⁰⁴ Toto právo není v ústavě nijak dále specifikováno. Obviněná osoba zasílá žádost o milost přímo prezidentovi republiky. Státní zástupce soudu, u něhož byl vyhlášen verdikt, podává o případu zprávu a případ je zaslán oddělení ministerstva spravedlnosti pro trestní věci a milost pro další zvážení. Pokud je milost udělena, je třeba kontrasignace ministerského předsedy nebo jiného odpovědného ministra. Amnestie je upravena v zákoně. Uděluje ji Francouzský parlament, tradičně se tak děje po prezidentských volbách a amnestie slouží k odpuštění trestných činů malé společenské nebezpečnosti.

7.1.5 Irsko

Hlavním představitelem této republiky je prezident, jehož pravomoci jsou upraveny v čl. 12 – 14 Irské Ústavy. Prezidentu náleží právo udělovat milost a pravomoc promíjet a mírnit tresty uložené kterýmkoliv soudem s trestní pravomocí. Pravomoc promíjet a mírnit tresty může být svěřena mimo hrdelních zločinů i jiným orgánům.

7.1.6 Itálie

Je republika v čele s prezidentem. Prezidentovu funkci může v případě jeho zaneprázdnění vykonávat i předseda senátu. Dle čl. 87 Ústavy Italské republiky prezident „*může udílet milost a měnit tresty*“. Právo udělit trest a změnit trest není vázáno na návrh ministra. Prezidentův akt ke své platnosti potřebuje podpis navrhujiícího ministra. Amnestii a prominutí výkonu trestu upravuje zákon schválený dvoutřetinovou většinou členů každé komory.

¹⁰⁴ přeloženo z anglického znění Francouzské ústavy – zdroj: <http://www.assemblee-nationale.fr/english/8ab.asp#TITLE%20II>

7.1.7 Německo

Právo milosti ve Spolkové republice Německo funguje na úrovni federální i úrovni jednotlivých států. Na federální úrovni uděluje dle Základního zákona milost prezident, toto oprávnění ale může přenést na jiný orgán (kancléře nebo ministra spravedlnosti). Sem spadají odvolání v trestních věcech, kde rozhodují soudy jednotlivých států federace a politické trestné činy jako vlastizrada či terorismus, které jsou souzeny u nejvyšší státních soudů jménem federace. Majoritní část žádostí o milost je na státní úrovni, kde je toto oprávnění v rukou daného kabinetu nebo ve většině případů ji státní ústava svěřila státnímu premiérovi. K platnosti opatření a nařízení spolkového prezidenta je zapotřební spolupodpis spolkového kancléře nebo příslušného spolkového ministra.

Amnestie se uděluje pouze na základě federálního práva.

7.1.8 Nizozemí

V čele stojí král, jehož pravomoci jsou v Nizozemské ústavě upraveny v čl. 24 – 49 (Hlavě 2 – vláda, oddíl 1 – Král). Milost je upravena v čl. 122 - Hlava 6 – výkon soudní moci. Tresty se promíjí královským výnosem na doporučení zákonem stanoveného soudu a se zřetelem k ustanovení zákona nebo na základě zákona.

Amnestie se vyhlašuje na základě zákona.

7.1.9 Portugalsko

Prezident Portugalska dle čl. 137 písm. f) ústavy promíjí nebo mění tresty po slyšení vlády. K platnosti tohoto rozhodnutí se vždy vyžaduje kontrasignace vlády.

7.1.10 Rakousko

V čele tohoto spolkového státu stojí prezident, kterému přísluší dle čl. 65 odst. 2 písm. c) právo: *...v individuálních případech omilostnit zákonně odsouzené osoby, zmírnit a změnit soudem uložené tresty, jako tresty, jako akt milosti zrušit tresty a jejich právní následky a zastavit trestní řízení u trestných činů...*¹⁰⁵

¹⁰⁵ přeloženo z anglického znění ústavy, zdroj: http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000_.html

Veškeré akty spolkového prezidenta musí být kontrasignovány spolkovým kancléřem či příslušným ministrem.

7.1.11 Řecko

Je parlamentní republika, kde má prezident dle čl. 47 ústavy na doporučení ministra spravedlnosti a po konzultaci se speciální radou (ta se skládá převážně ze soudců), prominout, změnit nebo snížit soudy uložené tresty a rušit právní následky uložených a vykonaných trestů. Pokud se jedná o odsouzené členy vlády či bývalé vlády, může milost udělit jen se souhlasem parlamentu. Amnestovat obecné trestné činy nelze ani zákonem, amnestie může být udělena pouze pro politické trestné činy a vyžaduje schválení třipětinové většiny celkového množství poslanců.

Kontrasignace se u milosti vyžaduje, stejně tak i její zveřejnění v úředním listu.

7.1.12 Slovensko

Ústava Slovenskej republiky, zákon č. 460/1992 Zb., ve znění změn a doplnění ve své hlavě 7. čl. 102 odst. 1 písm. j) říká, že prezident: „*odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdmi v trestnom konaní a zahladzá odsúdenie formou individuálnej milosti nebo amnestie,...*“ Je zde tedy vyjádřena jak amnestie, tak milost a to formami agraciace a rehabilitace. Abolice byla v roce 2001 zrušena. U rozhodnutí o amnestii se vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného ministra. Vláda má dle čl. 121 právo udělovat amnestii ve věcech přestupků, což má být podrobně stanoveno zákonem.

7.1.13 Španělsko

Španělsko je královstvím, kde pravomoc udílet milost náleží králi. V čl. 62 Ústavy Španělského království je stanoveno, že: „*Králi náleží právo udělovat v souladu se zákonem milost, nesmí však vydávat obecná nařízení o amnestii.*“ Jeho opatření vyžadují vždy kontrasignaci ministerského předsedy či příslušného ministra. Za akty krále odpovídají osoby, které je spolu s ním podepsaly.

7.1.14 Švédsko

Švédský král má omezené pravomoci. I právo udělit milost svěřuje ústava vládě. Milost může být udělena formou agraciace a rehabilitace – vláda může prominout či zmírnit trestní sankci nebo jiný právní následek trestného činu nebo také zmírnit či prominout jiný podobný zásah veřejného orgánu týkající se osobní integrity jednotlivce nebo majetku. Abolice je výjimečná. Vláda může nařídít, aby nebyla přijímána další opatření za účelem vyšetřování nebo stíhání trestného činu.

7.1.15 Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Právo udělit milost je v této monarchii královskou výsadou. Tradičně bylo v rámci absolutní moci krále jeho oprávněním omilostnit a propouštět osoby, které byly odsouzeny za trestný čin a odpouštět jim uložené tresty. Milosti byly hojně udíleny v 18 století za podmínky, že odsouzení zločinci souhlasili s následným transportem do zámorí, například do Austrálie. První amnestie („*general pardon*“) byla udělena v roce 1327 na oslavu korunovace král Edwarda III.

Dnes smí královna udělit milost pouze na základě doporučení ministra vnitra nebo prvního ministra Skotska nebo ministra obrany v případech vojenského soudnictví. Je zde tendence udělit milost pouze těm, kdo jsou tzv. „morálně“ nevinní z určitého trestného činu. Milost se již neudílí před odsouzením (čili zde není abolice), také se již nebere jako odstranění odsouzení jako takového, ale pouze odstraňuje trest který byl udělen. Právo milosti se málo využívá zvláště poté, co byla založena Komise pro přezkoumání trestních případů (*Criminal Cases Review Commission*) a Skotská komise pro přezkoumání trestních případů (*Scottish Criminal Cases Review Commission*). Tyto komise poskytují zákonné odškodnění za justiční omyly.

7.2 Jiné země

7.2.1 Jihoafrická republika

Dle Ústavy Jihoafrické republiky z roku 1996, je prezident hlavou státu a hlavou moci výkonné. V čl. 84 odst. 2 písm. j) dává ústava prezidentovi pravomoc omilostňovat obviněné z trestných činů a odpouštět pokuty nebo tresty propadnutí majetku. Tohoto práva prezident využívá jen výjimečně. Pokud nemůže prezident

z nějakého důvodu zastávat svůj úřad nebo se uvolní jeho místo, jeho úřad zastává tzv. výkonný prezident (*Acting President*), který má stejné pravomoci.¹⁰⁶ Kontrasignace členem Kabinetu (vlády) je nutná u prezidentských písemných aktů, pokud se rozhodnutí týká pravomoci jiného člena Kabinetu, což se na rozhodnutí o milostech nevztahuje.

Omilostnit osobu v Jihoafrické republice znamená odpustit jí její skutky. Proces žádosti o milost tu tedy není dostupný pro ty, kteří tvrdí svou nevinu a není ani pokročilou formou odvolání.

Milost je udělována jen u trestných činů menší společenské nebezpečnosti po uplynutí deseti let od daného odsouzení. U závažných trestných činů nebude milost udělena ani po těchto deseti letech.

7.2.2 Spojené státy americké

Jako v Německu je i tady právo udělovat milost rozděleno mezi federální a státní úroveň. Nejvyšší a jediným představitelem federální exekutivy je prezident USA. Ústava Spojených států amerických v článku II, odst. 2 říká, že: „*Prezident má právo odpouštět tresty a udělovat milost za trestné činy proti Spojeným státům mimo případů impeachmentu.*“¹⁰⁷

Nejvyšší soud toto ustanovení interpretoval tak, že prezident má tedy právo udělovat milost, podmíněnou milost, měnit tresty, podmíněně měnit tresty, odpouštět peněžité tresty a tresty propadnutí majetku, odkládat tresty a také toto ustanovení zahrnuje i právo vyhlášení amnestie.¹⁰⁸ Všechny federální žádosti o milost jsou adresovány prezidentovi, který buď žádosti vyhoví, nebo jí zamítne. Běžně jsou žádosti o milost také poskytnuty k prostudování a nezávaznému doporučení tzv. Office of the Pardon Attorney (Kanceláři prokurátora v oblasti milosti), což je úředník ministerstva spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti doporučí každému, kdo žádá o milost, že má počkat pět let po odsouzení nebo propuštění před podáním žádosti. Prezidentská milost může být udělena kdykoli, ale po kontroverzním případě, kdy prezident Ford omilostnil v roce 1974 exprezidenta Nixona, je zapotřebí, aby omilostněná osoba, nebyla nikdy předtím odsouzena nebo dokonce jen obviněna z trestného činu.

¹⁰⁶ Viz. Jihoafrická ústava dostupná z <http://www.info.gov.za>

¹⁰⁷ Originální znění ústavy: „*The President shall have the power to grant reprieves and pardons for offenses against the United States, except in cases of impeachment.*“

¹⁰⁸ Viz. Tribe, Laurence H.: American constitutional law. Vol. 1 / by Laurence H. Tribe, 2000

Tzv. clemency (čili mírnější forma milosti, která nezhrnuje zahlázení odsouzení) může být udělena i bez oficiální žádosti a dokonce, i pokud její adresát nechce být omilostněn. Ale ve většině případů zvaží „Pardon Attorney“ jen žádosti od osob, které svůj trest dokončili a k tomu ukázali schopnost vést zodpovědný a produktivní život po delší dobu po svém propuštění či odsouzení. Právo udílet milost prezidentem se vztahuje jen na případy federálního práva. Guvernéři jednotlivých států mají právo udílet milost u případů spadajících pod jurisdikce trestního práva jednotlivých států.

Nejen v České republice řešíme možné zneužití práva udílet milost. Například americký prezident Bill Clinton hodinu a půl před vypršením svého mandátu udělil milost 140 lidem. Mezi omilostněnými byl i jeho bratr, který si odpykával ve vězení trest za držení drog.

Nynější prezident George Bush si získal velkou publicitu proto, že odmítl udílet v řadě případů milost u osob odsouzených k smrti.¹⁰⁹ Ještě jako guvernér údajně nikdy neudělil milost žádnému odsouzenému. Každý rok o Vánocích ale udělí milost jedné krůtě, což nejspíše nepřispívá k dobrému mínění Američanů o tomto institutu.¹¹⁰

7.2.3 Írán

V Islámské republice Írán má dle čl. 110 odst. 11 Ústavy právo udílet milost Nejvyšší vůdce, což je nevyšší představitel státu. Až za ním stojí prezident jako hlava moci výkonné. Nejvyšší vůdce odpouští a zmírňuje tresty dle islámských kritérií, a to na doporučení hlavy moci soudní. Nejvyšší vůdce může převést svá práva na jinou osobu.

7.3 Komparace

V následující tabulce je uvedeno, kdo v jednotlivých zemích udílí milost, účast ostatních orgánů a potřeba kontrasignace. Amnestie zde samostatně není uvedena. Ve většině ústav spadá pod milost, někde je upravena zákonem, v některých státech neexistuje nebo je omezena.

Stát	Milost	Spolupodílejí se jiné orgány	Kontrasignace
Belgie	král	ano – poslanecká sněmovna	ano – všechny akty krále

¹⁰⁹ Vrána, K.: Milost z vůle nejvyšší. Týden, 29. 1. 2001, str. 16

¹¹⁰ Marečková, L.: Milosti, Praha, Academia, 2007, str. 73

		nebo komunitní či regionální rada – žádá o milost v případě ministrů nebo členů rad	
Dánsko	král	parlament – souhlas s milostí pro ministry	ne (ani u amnestie)
Finsko	prezidentka	milost až po obdržení stanoviska Nejvyššího soudu	ano – u podání předkládaných příslušným ministrem
Francie	prezident	ne	ano – akty prezidenta s výjimkami uvedenými v Ústavě
Irsko	prezident	pravomoc promíjet a mírnit tresty mimo hrdelních zločinů může být svěřena i jiným orgánům	ne - ale prezident musí mít ke svému aktu vždy názor vlády (viz čl. 13 odst. 11)
Itálie	prezident	ne	ano - spolupodpis navrhujícího ministra, ale udělení milosti nebo změna trestu není vázáno na návrh ministra
Německo	prezident (premiéři jednotlivých zemí)	ne	ano – spolupodpis spolkového kancléře nebo příslušného spolkového ministra
Nizozemí	král, královským výnosem	na doporučení zákonem stanoveného soudu a se zřetelem k ustanovení/ na základě zákona	ne
Portugalsko	prezident	promíjí nebo mění tresty po slyšení vlády	ano – kontrasignace vlády
Rakousko	prezident	ne	ano – veškeré akty spolkového prezidenta
Řecko	prezident	na doporučení ministra a po	ano – spolupodpis

		konzultaci s radou	příslušného ministra
Slovensko	prezident	ne	ano – u amnestie – spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného ministra
Španělsko	král	ne	ano – ministerský předseda nebo příslušný ministr
Švédsko	vláda	Vláda je odpovědna Riksdagu – reprezentantu lidu	ne
Velká Británie	královna	na základě doporučení ministra vnitra nebo prvního ministra Skotska nebo ministra obrany v případech vojenského soudnictví.	ne – ale bez předchozího doporučení uvedených ministrů ji udělit nemůže
Jihoafrická republika	prezident	ne	ne
Spojené státy Americké	prezident guvernér	ne	ne
Írán	Nejvyšší vůdce	doporučení nejvyššího představitele soudní moci	ne

7.4 Shrnutí

Z uvedeného srovnání je patrné, že většinou je udílení milosti prerogativem hlavy státu, ať se již jedná o prezidenta či monarchu (krále), nejspíše jako pozůstatek doby absolutních monarchií. V některých zemích není svěřeno právo udílet milosti prezidentu či králi, ale vykonává je jiný orgán (Írán - Nejvyšší vůdce, Švédsko - vláda.) Právo milosti také bývá ve federálních státech rozděleno na státní a federální úroveň (USA, Německo), kde v jednotlivých státech mají tuto pravomoc guvernéri či premiéři zemí.

V porovnání se současnou českou úpravou milosti je zřejmé, že ústavní úpravy v jiných státech zpravidla právo milosti blíže nespecifikují. Často je v ústavách tato

pravomoc vyjádřena jednoduše a její obsah není blíže vysvětlen (Francie, Španělsko, Itálie, Dánsko).

Právo individuální i hromadné milosti je chápáno jako jedna z brzd moci výkonné vůči moci soudní. Hlava státu je součástí moci výkonné, proto bývá výkon jejích pravomocí vázán na souhlas vlády jako celku (Portugalsko) či příslušného člena vlády nebo jejího předsedy (Francie). To se týká výkonu milosti v parlamentních režimech s tzv. slabou hlavou státu i tzv. silných prezidentů. Potřeba spolupodpisu pak způsobuje, že hlava státu není ústavně odpovědná a za její rozhodnutí odpovídá vláda.¹¹¹

Málokde uděluje milost prezident či král bez porady s nějakým orgánem či bez doporučení nějakého orgánu (Řecko - doporučení ministra spravedlnosti, konzultace s radou; Nizozemí - doporučení zákonem stanoveného soudu.). I když není nutné doporučení či souhlas jiného orgánu, je většinou nutná kontrasignace aktu (Francie, Belgie).

Amnestie je vyjádřena jen v některých ústavách (Slovensko, Dánsko). Často bývá specifikována ve speciálním zákoně (Francie, Itálie) a na základě zákona se vyhláší (Nizozemí). Někde je institut amnestie omezen nebo dokonce zakázán (například ve Španělsku nesmí král připustit obecnou beztrestnost, v Řecku nelze amnestovat obecné zločiny ani zákonem). K amnestii bývá nutná kontrasignace. Výjimkou je například Dánsko, kde král amnestii vyhláší bez spolupodpisu. Amnestii někdy vyhláší jiný orgán, než prezident nebo král (například ve Francii to je parlament).

Na řízení o milosti se většinou podílí více orgánů, ať již formou nezávazných doporučení či určitými pravomocemi. Může se jednat o doporučení ze strany moci soudní (Írán, Nizozemí) či nutnost stanoviska Nejvyššího soudu (Finsko). Často jde o doporučení nebo souhlas ze strany představitele moci výkonné (Velká Británie, Řecko).

Dle mého názoru je určitou raritou Dánsko, kde má král v oblasti milosti a amnestie pravomoc odpovídající spíše absolutní než konstituční monarchii. Zajímavý systém má bezpochyby Írán, který jsme si vybrala jako reprezentanta muslimských států. I přesto, že tam milost udílí Nejvyšší vůdce - nejvyšší představitel politický i náboženský - před udílením milosti se ptá na názor představitele moci soudní.

¹¹¹ Právo prezidenta republiky udělovat milost, ZN Zemské noviny, 9. 5. 1997, str. 7

Myslím si, že ústavní úpravě České republiky je velmi podobná úprava slovenská, což vzhledem ke společné ústavní historii, není překvapující. Rozdílem je, že slovenský prezident již nemá právo abolice, pojem milost se ve slovenské ústavě používá a udílení amnestie vládou ve věcech přestupků je zakotveno přímo ve slovenské ústavě.

8 Závěr

Ve své práci jsme se soustředila na přiblížení pojmů amnestie a milost a jejich historického ústavního vývoje na našem území, současnou úpravu a její srovnání s ústavními úpravami v zahraničí.

Hlavní bodem mé práce je komparace těchto institutů z hlediska ústavního vývoje v Československé a České republice. Srovnáním ústav jsem došla k závěru, že československé ústavy a Ústava České republiky na sebe ve vyjádření institutů amnestie a milosti navazovaly a některé podmínky k aplikaci těchto institutů se měnily k přihlédnutím k politickému vývoji. Tak například potřeba kontrasignace ustoupila zakotvení ústavně odpovědného prezidenta v Ústavě z roku 1960 a v Ústavním zákoně z roku 1968.

Současná úprava udílení individuální milosti s ústavně neodpovědným prezidentem bez potřeby kontrasignace je v historickém srovnání novinkou. Samozřejmě, že to svádí k zamyšlení nad potenciálním zneužitím tohoto práva prezidentem. Ve světě jsou již známé případy a kritizován byl i Václav Havel. Myslím, že tu vždy bude určité nebezpečí, že prezident (nebo monarcha), který k udělení milosti nepotřebuje souhlas jiného orgánu, tohoto práva zneužije ve prospěch mu blízké osoby. Na druhou stranu vzhledem k tomu, jaký význam je přikládán vážnosti funkce hlavy státu a důvěryhodnosti osoby, která tuto funkci zastává, se domnívám, že by žádný prezident ani král neriskoval ztrátu důvěry lidu zneužitím této pravomoci.

Nemohla jsem si odpustit alespoň nástin některých problémů spojených s amnestií a s milostí. Vzhledem k tomu, že současný prezident Václav Klaus nevyužil možnosti přenést některé pravomoci v souvislosti s řízením o individuální milosti na ministra spravedlnosti, je tím nevíce diskutovaným problémem asi abolice. Další potíže působí absence pojmu milost v Ústavě České republiky, jelikož obsah tohoto pojmu se mění a zůstává nejednoznačný.¹¹²

Z hlediska de constitutione ferenda bych (stejně jako např. Kantoříková) doporučila zanesení pojmu milost do Ústavy. Pojem milost by Ústava měla obsahovat i se specifikací, která se mi zdá v čl. 62 písm. g) dostatečnou.

Co se týče abolice, ač chápu i stanovisko těch, kteří tvrdí, že soud nemůže řízení zastavit z humanitárních důvodů, přikláním se k většinovému názoru, že abolice by

¹¹² viz Pavlíček, V. O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M.: Pocta prof. Otovi Novotnému k 70 narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997, str. 163

měla být zrušena a prezidentovi by mělo být umožněno zasáhnout až po ukončení trestního řízení. Proto navrhuji část ustanovení „...*aby se trestní řízení nezačalo a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo*...“ z ustanovení čl. 62 písm. g) Ústavy vypustit.

Příloha č. 1 Ukázka žádosti o milost prezidentu republiky

Vážený pan
Václav Havel,
prezident České republiky
119 08 Pražský hrad

V Praze dne 1. 11. 2001

Věc: Milost prezidenta pro Jiřího Kajínka

Vážený pane prezidente,

my, níže podepsaní občané České republiky, Vás v souladu s ustanoveními Listiny základních práv a svobod občanů žádáme o udělení milosti pro pana Jiřího Kajínka. Myslíme si, že vyšetřování jeho případu nebylo vedeno řádně. Nebyla provedena rekonstrukce činu, za který byl odsouzen na doživotí, nebyly provedeny ani konfrontace svědků. Proti Jiřímu Kajínkovi neexistuje jediný přímý důkaz, že je vrah.

Ze všech pochybení, která kauza Kajínek nese, je zřejmé, že byl odsouzen proto, aby byli kryti skuteční viníci. Vážený pane prezidente, české soudy hodnotily jen předložené důkazy, zřejmě proto nemohly dojít k jiným závěrům. Mrzí nás, že Nejvyšší soud zamítl stížnost na porušení zákona, kterou ve prospěch Jiřího Kajínka podal bývalý ministr spravedlnosti Pavel Rychetský. Nové, řádně vedené vyšetřování a proces by odhalily skutečného pachatele.

My, občané České republiky, v obavě, že byl na doživotí odsouzen nevinný člověk, Vás žádáme o udělení milosti pro pana Kajínka.

Děkujeme¹¹³

¹¹³ Citováno z <http://www.jirikajinek.cz/archiv/milost.html>

Příloha č. 2 Ukázka amnestijního rozhodnutí

Rozhodnutí prezidenta republiky ze dne 1. ledna 1990 o amnestii

(č. 1/1990 Sb.)

U příležitosti svého zvolení prezidentem Československé socialistické republiky využívám práva daného mi ústavou a vyhlašuji tuto

amnestii :

Čl. I

Promíjím nevykonané tresty:

- a) odnětí svobody nebo jejich zbytky samostatně uložené za přečiny,
- b) odnětí svobody podmíněně odložené,
- c) nápravného opatření nebo jejich zbytky,
- d) peněžité nebo jejich zbytky, pokud nebyly uloženy vedle trestu odnětí svobody,

kteřé byly nebo budou pravomocně uloženy za přečiny nebo trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí s tím, že se na pachatele hledí dnem tohoto rozhodnutí, jako by nebyl odsouzen.

Čl. II

1. Promíjím nevykonané tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud nepřevyšují:

- a) dva roky za úmyslné trestné činy,
- b) tři roky za trestné činy spáchané z nedbalosti,
- c) tři roky u úhrnných a souhrnných trestů uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti,

2. Z ostatních trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, promíjím

a) z trestů uložených za úmyslné trestné činy jednu třetinu, nejméně však dva roky,

b) z trestů uložených za trestné činy spáchané z nedbalosti jednu polovinu, nejméně však tři roky,

c) z trestů úhrmných a souhrmných uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti jednu třetinu, nejméně však tři roky.

3. Ustanovení odstavců 1 a 2 se vztahují též na tresty úhrmné a souhrnné uložené za trestné činy a přečiny.

Čl. III

Tresty odnětí svobody, které byly pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, u nichž horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje jeden rok, promíjím s účinkem, že se na pachatele hledí dnem tohoto rozhodnutí, jako by nebyl odsouzen.

Čl. IV

Nařizují, aby nebylo konáno řízení o přečinech, které byly spáchány přede dnem tohoto rozhodnutí.

Čl. V

Nařizují, aby nebylo zahajováno, a pokud bylo zahájeno, aby bylo zastaveno trestní stíhání:

a) pro úmyslné trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud je na ně stanoven trest odnětí svobody nepřevyšující tři roky,

b) pro trestné činy spáchané z nedbalosti přede dnem tohoto rozhodnutí, pokud je na ně stanoven trest odnětí svobody nepřevyšující pět let.

Čl. VI

1. Ustanovení článků II a V se nevztahují:

a) na trestné činy zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158 tr.zák. a trestné činy a přečiny spáchané s nimi v souběhu,

- b) na pokusy trestných činů a dokonané trestné činy teroru podle § 93 tr.zák., obecného ohrožení podle § 179 odst. 3 tr.zák., vraždy podle § 219 tr.zák., loupeže podle 234 odst. 2,3 tr.zák., znásilnění podle § 241 odst. 2,3 tr.zák. a pohlavního zneužívání podle § 242 odst. 3,4 tr.zák.,
- c) na osoby odsouzené jako zvlášť nebezpeční recidivisté podle § 41 tr.zák.

2. Z trestů, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, pachatelům uvedeným v odstavci 1 písm. b), c) promíjím jeden rok.

Čl. VII

Ukládám generálnímu prokurátorovi ČSSR, ministrům spravedlnosti ČSR a SSR a ministru národní obrany ČSSR, aby mi na základě přezkoumání předložili k rozhodnutí návrhy na zastavení trestního stíhání nebo návrhy na prominutí nebo zmírnění trestů za trestné činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí u osob, na které se toto rozhodnutí nevztahuje nebo se na ně vztahuje jen zčásti, jde-li o:

- a) těhotné ženy,
- b) matky, které pečují o dítě mladší 15 let, anebo jiné osoby, které se samy starají o takové dítě,
- c) muže starší 60 let a ženy starší 55 let,
- d) osoby, které trpí těžkou nevléčitelnou chorobou nebo jsou invalidní,
- e) osoby obviněné na odsouzené za trestné činy podle I. hlavy zvláštní části trestního zákona a za trestné činy zběhnutí do ciziny podle § 238 tr.zák.

Čl. VIII

Ukládám generálnímu prokurátorovi ČSSR, ministrům spravedlnosti ČSR a SSR a ministru národní obrany ČSSR, aby zajistili provedení tohoto ustanovení nejpozději do 21. ledna 1990.

Havel v.r.¹¹⁴

¹¹⁴Citováno z <http://trestnirizeni.mujblog.info/dokumenty/amnestie-z-1-1-1990>

Seznam použitých pramenů

1. Právní předpisy:

- 1) Základní zákon státní č. 144/1867 ze dne 21. prosince 1867, o moci soudcovské
- 2) Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- 3) Zákon č. 119/1873 ř. z., ze dne 23. května 1873, trestní řád
- 4) Zákon č. 37/1918 Sb., ze dne 13. listopadu 1918, o prozatímní ústavě
- 5) Nařízení č. 28/1918 ze dne 5. listopadu 1918
- 6) Zákon č. 299/1918 ze dne 28. května 1919, jímž byly zřízeny lidové soudy cenové
- 7) Zákon č. 121/1920 Sb., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky
- 8) Zákon č. 115/1946 Sb., ze dne 8. května 1946, o právnosti jednání souvisících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků
- 9) Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., ze dne 9. května 1948, Ústava Československé republiky
- 10) Zákon č. 87/1950 Sb., ze dne 12. července 1950, o trestním řízení soudním
- 11) Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960, Ústava Československé socialistické republiky
- 12) Zákon č. 140/1961 Sb., ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon
- 13) Zákon č. 141/1961 Sb., ze dne 29. listopadu 1961, zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)
- 14) Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968, o československé federaci
- 15) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ze dne 16. prosince 1992, Ústava České republiky
- 16) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ze dne 16. prosince 1992, o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
- 17) Rozhodnutí prezidenta republiky č. 33/1994 Sb., ze dne 1. února
- 18) Rozhodnutí prezidenta republiky č. 254/2003 Sb., ze dne 4. srpna 2003
- 19) Zákon č. 114/1993 Sb. ze dne 24. března 1993, o Kanceláři prezidenta republiky
- 20) Zákon č. 218/2003 Sb., ze dne 25. června 2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

2. Monografie

- 1) Blahož, J., Balaš, V., Klíma, K.: Srovnávací ústavní právo. Praha: nakladatelství ASPI Publishing, s.r.o., 2003.
- 2) Marečková, L.: Milosti. Praha: Nakladatelství Academia, 2007.
- 3) Sládeček, V., Mikule, V., Syllová, L.: Ústava České republiky – komentář. Praha: C.H. Beck, 2007.
- 4) Gerloch, A. Teorie práva. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001.
- 5) Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád ČR. Komentář, 1. díl – Ústavní systém, 2. vydání. Praha: Linde, 1998.
- 6) Pavlíček, V. a kolektiv.: Ústavní právo a státověda, II díl – Ústavní právo České republiky, část 1. Praha: Linde, 2008
- 7) Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2006,
- 8) Šámal, P.: Trestní řád. Komentář. I díl Praha: C.H.Beck, 2005
- 9) Šámal, P.: Trestní řád. Komentář. II díl Praha: C.H.Beck, 2005
- 10) Malý, K. a kolektiv autorů.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde 1999.
- 11) Tribe, Laurence H.: American constitutional law. Vol. 1 / by Laurence H. Tribe, 2000

3. Články

- 1) Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M. (uspoř.) Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997
- 2) Kantořiková, J.: K otázce prezidentských milostí. Právní fórum, 2004, č.1.
- 3) Flégl, V.: Amnestie jako právní prostředek trestní politiky, Právník, č.5, 1973.
- 4) Klíma, K: Vývoj československé ústavy – osnova studie. In: Pocta Jánů Grónskému. Plzeň: 2008
- 5) Šín, Z.: Ústavní oprávnění prezidenta republiky udělovat milost. Právní rádce, č. 10, 1995
- 6) Kubík, J., Kolomazníková J., Chochola J.: Prezidentská milost se zřejmě omezí. Mladá fronta dnes. 10. 11. 1998, str. 1
- 7) Štěpán, J.: Má udílení milosti v demokracii oprávnění? Mladá Fronta Dnes, 8. 2. 1999, str. 12

2. Monografie

- 1) Blahož, J., Balaš, V., Klíma, K.: Srovnávací ústavní právo. Praha: nakladatelství ASPI Publishing, s.r.o., 2003.
- 2) Marečková, L.: Milosti. Praha: Nakladatelství Academia, 2007.
- 3) Sládeček, V., Míkule, V., Syllová, L.: Ústava České republiky – komentář. Praha: C.H. Beck, 2007.
- 4) Gerloch, A. Teorie práva. Dobrá Voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001.
- 5) Pavlíček, V. a kol.: Ústava a ústavní řád ČR. Komentář, 1. díl – Ústavní systém, 2. vydání. Praha: Linde, 1998.
- 6) Pavlíček, V. a kolektiv.: Ústavní právo a státověda, II díl – Ústavní právo České republiky, část 1. Praha: Linde, 2008
- 7) Císařová, D. a kol.: Trestní právo procesní. Praha: Linde, 2006,
- 8) Šámal, P.: Trestní řád. Komentář. I díl Praha: C.H.Beck, 2005
- 9) Šámal, P.: Trestní řád. Komentář. II díl Praha: C.H.Beck, 2005
- 10) Malý, K. a kolektiv autorů.: Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Linde 1999.
- 11) Tribe, Laurence H.: American constitutional law. Vol. 1 / by Laurence H. Tribe, 2000

3. Články

- 1) Pavlíček, V.: O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In: Musil, J., Vanduchová, M. (uspoř.) Pocta prof. Otovi Novotnému k 70. narozeninám. Praha: Codex Bohemia, 1997
- 2) Kantoříková, J.: K otázce prezidentských milostí. Právní fórum, 2004, č.1.
- 3) Flégl, V.: Amnestie jako právní prostředek trestní politiky, Právník, č.5, 1973.
- 4) Klíma, K: Vývoj československé ústavy – osnova studie. In: Pocta Jánu Grónskému. Plzeň: 2008
- 5) Šín, Z.: Ústavní oprávnění prezidenta republiky udělovat milost. Právní rádce, č. 10, 1995
- 6) Kubík, J., Kolomazníková J., Chochola J.: Prezidentská milost se zřejmě omezí. Mladá fronta dnes. 10. 11. 1998, str. 1
- 7) Štěpán, J.: Má udílení milosti v demokracii oprávnění? Mladá Fronta Dnes, 8. 2. 1999, str. 12

9 Summary

The Amnesty and Pardon - Comparative Review

The present work deals with the institutes of pardon and amnesty, which generally mean the forgiveness of a crime and the penalty associated with it. These two institutes fall within the area of the constitutional, as well as the criminal law. Since this work is comparative, I had many choices what to compare (these two institutes with each other, history of the amnesty and pardon, amnesty and pardon in the Czech Republic and other countries etc.)

First, there is a short introduction of the institutes of amnesty and pardon, their forms and the history of how these two institutes emerged in the society. It is obvious that the institutes of forgiveness were well known even in the times before the Jesus Christ.

Mainly, I have focused on comparing the amnesty and pardon within the individual constitutions of the independent Czechoslovakia and later the Czech Republic. I have described and compared the expressions of these two institutes in all of the Czechoslovak and the Czech constitutions (1918, 1920, 1948, 1960, 1968 and 1992). The expressions were very similar. The word „pardon“ was only used in the Constitution of 1920. On the other hand, the word „amnesty“ was used by all the constitutions except for the one of 1918. I have concentrated on who could decide on granting a pardon or proclaim an amnesty during the validity of the individual constitutions. It has always been mainly the right of the president, but with the obligation of countersignature of the member of the government. Interesting were the constitutions of 1960 and 1968, where the president was accountable for his acts to the parliament, and therefore, there was no need for countersignature.

The current Constitution of the Czech Republic (Czech: *Ústava České republiky*; adopted on December 16, 1992) came with a controversial solution in case of granting a pardon. The president is in this case not accountable to anyone and at the same time there is no obligation of countersignature for this act.

Also, I have tried to compare the Czech regulation of the amnesty and pardon with the foreign regulations. Mostly, the granting of pardon is the right of the head of the state, but in some states is this right being executed by other authority (e.g. Sweden – the government). The president or king usually has to consult granting of a pardon or proclamation of amnesty with another authority (e.g. Netherlands –

advice from the court). If there is no need of advice or consultation, there is usually obligatory countersignature of the act (France, Belgium). The exception is the Kingdom of Denmark, where the king has the right to grant pardons and to proclaim amnesty without countersignature and without any advice or consultation with other authority.

10 Klíčová slova (The Key words):

Prezident (*president*)

Amnestie (*amnesty*)

Milost (*pardon*)